

Mycket gjort! Mer att göra.

2023-2026

Liberalernas handlingsprogram för
Norrtälje kommun

Mycket gjort! Mer att göra.

Norrtälje kommun växer och står de kommande åren inför stora utmaningar och oändliga möjligheter.

Under kommande år kommer vi fortsätta arbetet med att göra Norrtälje kommun attraktivt för etableringar och nya bostäder. Vi kommer sätta kunskapsskolan främst, klimatsäkra kommunen för framtida generationer och intensifiera arbetet med att göra Norrtälje kommun till en trygg kommun. I omsorgen om våra äldre vill vi minska antalet anställda som varje brukare i hemtjänsten möter i sin vardag och vi vill prioritera fler trygghetsboenden.

Vi går till val på elva medborgarlöften. Vi lovar att Norrtälje kommuns ska:

1. Ha en **sund och hållbar ekonomi**.
2. Vara en **kunskapsinriktad skolkommun** – där barn och unga rustas väl för framtiden och ges möjlighet att nå sin fulla potential. År 2030 ska Norrtälje kommun vara en av Sveriges bästa skolkommuner.
3. Vara en **trygg och säker kommun – i både vardag och kris**. År 2030 ska Norrtälje kommun vara Sveriges tryggaste kommun.
4. Vara en **jobb- och företagsvänlig kommun** – där människor utvecklas och entreprenörskap uppmuntras. År 2030 ska Norrtälje kommun vara Sveriges mest företagsvänliga kommun.
5. Vara en **inkluderande kommun – som främjar egenmakt, social trygghet och integration**.
6. Vara en kommun som erbjuder **ett rikt kultur-, idrotts-, och fritidsliv**.
7. Vara en kommun där **demokrati och jämställdhet** frodas.
8. Vara en välplanerad kommun med fungerande **trafikplanering** - där **stadsbyggnad, landsbygd** och **samhällsbyggnad** går hand i hand.
9. Vara en kommun som erbjuder trygg och tillgänglig **vård och omsorg**.
10. Ha **en levande landsbygd och skärgård**. År 2030 ska Norrtälje kommun vara Sveriges mest populära landsbygd- och skärgårdskommun.
11. Förvaltas och utvecklas på ett miljö- och klimatmässigt hållbart sätt. År 2030 ska Norrtälje kommun vara **en kommun som ligger i nationell framkant på miljö- och klimatområdet**.

Mycket gjort, men det finns mer att göra. Vårt arbete är långt ifrån färdigt.

Innehåll

1. En sund och hållbar ekonomi	4
2. En kunskapsinriktad skolkommun	5
2.1 Trygghet och glädje	5
2.2 Skolskjutsar, skolmat och lokaler	6
2.3 Elever med särskilda behov och särskild begåvning	7
2.4 Satsa på lärare och låta lärare vara lärare	8
2.5 Gymnasieskolan	8
2.6 Science center	8
3. En trygg och säker kommun i både vardag och kris	9
4. En jobb- och företagsvänlig kommun	11
4.1 Bemötande och service utifrån företagarnas behov	11
4.2 Stadsutveckling, trafik och infrastruktur för företagare	12
4.3 Besöksnäring och turism	12
4.4 Upphandling och konkurrens från kommunen	13
4.5 Kompetensförsörjning och arbetsmarknad	13
4.6 Sommarjobb och entreprenörskap	14
5. En inkluderande kommun för alla	15
5.1 Social trygghet och egenmakt	15
5.2 Integration	17
6. Ett rikt kultur-, idrotts-, och fritidsliv	19
6.1 Kultur och bibliotek	19
6.2 Fritid, idrott och cykelvägar	20
6.3 Badplatser	21
6.4 Idrottsföreningar, sporthallar och motionsspår	21
6.5 Fritidsgårdar, lovaktiviteter, seniorcenter och all-aktivitetshus	22
7. En kommun där demokrati och jämställdhet frodas	23
7.1 Låt fler forma framtiden	23
7.2 Jämställdhet	24
8. Samhällsbyggnad, trafik och bostäder	26
8.1 Gator, parker och parkering	27
8.2 Busstrafik	28
8.3 Sjötrafik	30
8.4 Möjligheternas Norrtälje	31
8.5 Möjligheternas Rimbo	33
8.6 Möjligheternas Älmsta	34
8.7 Möjligheternas Hallstavik	34
8.8 Möjligheternas Bergshamra	34
9. Tillgänglig vård och omsorg i framkant	35
9.1 Äldreomsorg	36
9.2 Omsorg för dig med funktionsnedsättning	37

1. En sund och hållbar ekonomi

Grunden för all privat och offentlig verksamhet är en stabil och långsiktig sund ekonomi. Liberalerna ser ordning och reda i ekonomin som en självklarhet för hög och långsiktigt hållbar kvalitet i skolan, vården och omsorgen. Satsningar som görs ska syfta till kvalitetshöjningar och ge maximal effekt för varje satsad skattekrona. För att invånarna ska få så stor frihet över sina liv och sin ekonomi som möjligt är det viktigt med en avvägd skattenivå. Därför vill vi:

1. Säkerställa en kommunal ekonomi i balans som når årliga **överskott** på minst två procent över tid.
2. Bättre nyttja de statsbidrag, EU-bidrag och andra externa delfinansieringsmöjligheter som finns. Detta kan ske genom att tillsätta en **finansieringslots**. En budgetpost för delfinansiering ska skapas.
3. **Sänka skatten** när utrymme finns – utan att tumma på kvalitetskraven. Skatten bör sänkas när den ekonomiska utvecklingen i kommunen är positiv, exempelvis tack vare ökad inflyttning och fler skattebetalare, men inte på bekostnad av kvaliteten på den kommunala servicen.
4. **Använda skattebetalarnas pengar effektivt**. Vi vill se en effektiv kommunal verksamhet som inte tummar på kvaliteten.
5. Att alla **kommunala investeringar** finansieras ansvarsfullt.
6. Verka för en **korruptionsfri** kommun. Att arbeta i det allmänna tjänst och med verksamhet som finansieras av skattepengar ställer höga krav på etik och moral. Politiker och tjänstemän ska utbildas i de regler som finns för att skydda visselblåsare och för att motverka jäv och (vänskaps)korruption.

2. En kunskapsinriktad skolkommun

Kunskap är biljetten vidare i livet. Det är därför vi liberaler så envist kämpar för en riktigt bra skola. Norrtälje kommun ska vara en kunskapsinriktad skolkommun – där barn och unga rustas väl för framtiden och ges möjlighet att nå sin fulla potential. Därför vill vi:

1. Prioritera skolan i budgetsammanhang och vid fördelning av resurser. Det är det vi menar med att vi sätter **skolan först**.
2. Verka för **mindre barngrupper och elevgrupper** samt verka för **högre personaltäthet**.
3. Ge alla elever **läroböcker** av hög kvalitet. Alla elever ska kunna känna lyckan av att hålla i en egen lärobok. Läromedel av hög kvalitet som är framtagna i enlighet med läroplanernas innehåll och kunskapskrav gynnar både undervisningens kvalitet och minskar lärarnas arbetsbörda.
4. Skapa en ny resursfördelningsmodell som säkerställer att skolor får **ersättning utifrån strukturella faktorer** (föräldrars utbildningsbakgrund etc.).
5. Rensa bland alla de sidouppdrag som har tillförts skolan. Skolan behöver **fokusera på kunskapsuppdraget**.
6. Införa en **samordnad antagningsprocess** tillsammans med friskolorna. Detta har med framgång införts i Järfälla kommun.
7. Utveckla **studie- och yrkesvägledningen**.
8. **Löpande under läsåret följa upp elevernas kunskaper** i svenska och matematik. Ingen elev ska lämna lågstadiet utan att kunna läsa och skriva.
9. I samverkan med partners etablera stödjande och utvecklande aktiviteter som Idrott utan Gränser, Science Center på Färsna gård med naturdagar och vattendagar, Rädda Östersjön, läxhjälp med mera.

2.1 Trygghet och glädje

Norrtälje kommuns skolor ska präglas av trygghet och glädje. Det ska vara roligt att gå i skolan! Därför vill vi:

1. **Införa seniorer i skolan**. Kraften i civilsamhället ska tas tillvara. Med seniorer i skolan vill vi tillvarata det ideella engagemanget som finns hos äldre, ge lärarna stöd i kringliggande arbetsuppgifter som faller utanför lärarens undervisning och skapa tryggare skolor. Det kan till exempel handla om att finnas med på rasten, i matsalen, i uppehållsrummen och bara närvara eller aktivt engagera sig i någon elev eller situation. Seniorer kan också hjälpa till med läxor.
2. Införa **trivselledare** på alla grundskolor. Trivselledare, ibland även kallade busledare, innebär att utvalda elever från på skolan planerar och organiserar strukturerade aktiviteter och lekar på rasterna för ökad aktivitet och trygghet för alla elever på skolan.
3. Tillämpa nolltolerans mot **mobbning, trakasserier och kränkningar**. Vi är övertygade om att det går att stoppa mobbningen på våra skolor. Det finns bara en tydlig väg: **nolltolerans**. Skolornas planer mot mobbning, kränkningar och trakasserier måste användas mer aktivt än idag. Flytta mobbaren - inte offret.
4. Införa en **skolgala**, där goda insatser inom skolverksamheten uppmärksammas och priser delas ut till exempelvis årets lärare, årets rektor, årets elev, årets idé, årets innovation och till den klass (exempelvis inom årskurs 8) som gjort den största kunskapsinhämtningen under året.
5. Genomföra fler **trygghetsanalyser** enligt modellen "Trygg skola" vid fler grundskolor.

2.2 Skolskjutsar, skolmat och lokaler

Skolskjutsar, skolmat och lokaler är en viktig del av skolvardagen. När vi säger att vi vill sätta skolan först gör vi det i alla lägen. Därför vill vi:

Skolskjuts

1. Sätta ett tak för hur långa **skolskjutsar** får vara. Långa res- och väntetider ska om möjligt undvikas. Totala väntetiden under en skoldag bör inte överstiga 60 minuter och restiden per resa bör inte överstiga 60 minuter. Elever med lång resväg bör inte ha lång väntetid. För elever i årskurs F-3 bör restiden per resa inte överstiga 30 minuter.
2. **Prioritera gång- och cykelvägar inom en radie av minst tre km runt alla skolor** så att de barn som inte har rätt till skolskjuts ska kunna ta sig till och från skolan på ett säkert sätt. För att uppnå detta behöver det nuvarande gång- och cykelprogrammet revideras.
3. Erbjud skoltaxi eller skolbuss för barn som går i förskoleklass och till elever som bor på sådant sätt att de inte kan ta sig till närmsta busshållplats på ett **trafiksäkert** sätt. Särskilt angeläget är det att **5-åringar** inte hänvisas till SL-buss, eftersom de inte får åka utan vuxens sällskap på SL-buss.
4. Erbjud syskon till barn som får åka skoltaxi av särskilda anledningar och som går på samma skola som syskonet möjlighet att få åka med i skoltaxin som **medresenär**.

Skolmat

1. Avsätta mer pengar till skolmaten. Alla elever ska kunna äta sig **mätta** och maten ska serveras på ett **aptfylligt** sätt.
2. Erbjud **frukost** till alla elever i förskoleklass, lågstadiet och på mellanstadiet samt utreda möjlighet att erbjuda frukost till elever på högstadiet och gymnasiet.
3. Ersätta mottagningskök med **tillagningskök**. Med tillagningskök minskar **matsvinnet**, transportkostnaderna och andra onödiga kostnader för packning och upppackning. Dessutom blir maten godare.
4. Erbjud svenskt **smör** som ett alternativ till margarin i skolorna.
5. Öka antalet lärare som äter **pedagogisk lunch** genom att göra lunchen avgiftsfri för lärarna. Att lärare deltar i lunchen är viktigt för att skapa en pedagogisk och harmonisk matsituation.

Lokaler och skolgårdar

1. **Rusta upp** skolor och förskolor så att de är trygga och trivsamma. Menar vi allvar med att vi vill satsa på eleverna måste det också synas. Ofräscha toaletter, duschar och omklädningsrum får inte förekomma. Vi vill erbjuda **avskärmade duschar** i alla omklädningsrum och särskilda omklädningsrum till elever med särskilda behov (HBTQI).
2. Rusta upp **skolgårdar**, så att de uppmuntrar till uteaktiviteter och rörelse. Frisk luft och fysisk aktivitet under dagen gynnar lärandet och hälsan. Därför vill vi fortsätta satsningarna på succén med **skolgårdslyftet**.
3. Anlägga **utegym**, som är anpassade för tonåringar, i anslutning till högstadieskolorna. Med lättare stockar och lättillgänglighet på skolgården kan elever uppmuntras att aktivera sig före, under och efter skoldagen.
4. Verka för etablering av en **kommunal förskola i hamnen** (gärna med en finskspråkig avdelning).
5. Etablera en ny **grundskola (F-6) i Björnö**.
6. Vid renovering och utbyggnad prioritera följande **förskolor: Länna förskola, Parkens förskola, Bålbros förskola, Skarsjö förskola, Skebo förskola och Elmsta förskola**, samt en ny förskola vid **Svanberga skola** som ersätter Svanberga förskola och Sjöhagens förskola.
7. Vid renovering och utbyggnad prioritera följande **grundskolor: Norrgårdsskolan (Parskolan/Grindskolan), Riala skola, Svanberga skola** och en ny F-9 skola i **Älmsta**.

2.3 Elever med särskilda behov och särskild begåvning

Det är lätt att tycka att alla barn ska gå i samma klass oavsett behov och att det är skolans ansvar att anpassa undervisningen så att den fungerar lika bra för alla. I praktiken fungerar det mindre bra. Det kan många förtvivlade föräldrar, lärare och utslagna barn intyga. För alla barn är inte likadana – barn är olika. Därför vill vi:

1. **Korta köerna till barn- och ungdomspsykiatri (BUP)** för barnens skull, men också för att den centrala barn- och elevhälsan ska kunna fokusera på sitt förebyggande arbete.
2. **Anpassa lärmiljöerna efter neuropsykiatriska funktionsvariationer (NPF)** i samband med underhåll/renovering, vilket kommer gynna alla elever.
3. Införa en **NPF-samordnare** som kan lämna information om NPF och om kommunens resursklasser.
4. Skapa fler **specialgrupper** i grundskolan, framförallt för elever med autism i år 7-9 (men på sikt även hela vägen från förskoleklass). Specialgrupperna ska vara öppna även för elever utan inlärningssvårigheter. Vidare behövs specialgrupper för elever med grav språkstörning, där det ska erbjudas stöd av logoped.
5. Prioritera **specialpedagogiskt stöd** och tillgång till speciallärare. Elever ska också erbjudas hjälp oavsett om de har en diagnos eller inte. Diagnos ska inte vara en förutsättning för stöd.
6. Se till att all skolpersonal samt förskole- och fritidspersonal, och inte minst rektorer, kontinuerligt **fortbildas i specialpedagogiska** frågor.
7. Erbjuder fler **elevassistenter**, som är anställda centralt av förvaltningen och som kan fördelas efter behov (en så kallad elevassistentpool).
8. Skapa en särskild **resursskola** och se över behovet av att skapa en särskild **resursförskola**.
9. Skapa särskilda klasser för elever på mellanstadiet och högstadiet där elever med hög frånvaro erbjuds **distansundervisning**.
10. Alla skolor ska ha tillgång till **elevvårdsteam**, och eleverna ska veta hur de får kontakt med dessa. Elevhälsan ska samverka med socialtjänsten och BUP. Pop-up-ungdomsmottagningar på fritidsgårdar kan sänka trösklarna för fler att kontakta elevhälsan.
11. Utveckla **närvaroteam** som riktar sig till barn och ungdomar som har hög frånvaro. Forskning visar att hög skolfrånvaro kan resultera i risk för psykisk ohälsa, socialt utanförskap och att inte bli behörig till ett nationellt program. Verksamheten ska vara både uppsökande samt stödjande.
12. Göra det möjligt för **alla elever** att utvecklas efter sina förutsättningar. De elever som har störst behov ska få mest stöd, men även duktiga elever behöver få de utmaningar de behöver för att motiveras i sitt skolarbete.
13. Erbjuder **stödundervisning** på loven för elever som inte ännu nått kunskapsmålen.
14. Erbjuder mindre undervisningsgrupper – även för **elever som har höga skolresultat**. Även särskilt duktiga elever ska kunna delta i undervisning utanför sin vanliga klass, då de kan ha stor fördel av inslag av mindre gruppundervisning med högre nivå. Elever ska uppmuntras – aldrig bromsas.
15. Säkerställa att skolorna blir bättre på att upptäcka/identifiera **särskilt begåvade barn** och att skolorna följer kommunens handlingsplan för särskilt begåvade barn.
16. Säkerställa att **grundsärskolan** har lokaler som räcker till.

2.4 Satsa på lärare och låta lärare vara lärare

Norrtälje kommuns skolor ska präglas av kvalitet och bra lärare som har tid att vara just lärare. Därför vill vi:

1. **Höja lönerna** för såväl **lärare** (inom både förskola och skola) som **rektorer** för att öka dessa yrkens attraktivitet.
2. Värva **fler behöriga lärare** genom att erbjuda dubbel lön månad 3 och 14 vid nyrekrytering.
3. **Låta lärare vara lärare** genom att avlasta lärarna onödig administration. Genom uttalade minimumkrav på dokumentation ska dokumentationsbördan minska. Vi vill också införa **central rättning av nationella prov**. Central rättning av nationella prov är även bra för att garantera kvaliteten och likvärdigheten i bedömningen och skulle med fördel kunna göras av pensionerade lärare.
4. Införa **stormentorer** som ansvarar för elevhälsoarbetet, likabehandlingsarbetet, närvarohantering, kontakten med föräldrarna och uppgifter som idag utförs av lärarassistenter. Mentorerna kan också hälsa alla elever välkomna vid huvudentrén varje morgon och följa eleverna under skoldagen, på såväl lektioner som på raster.
5. **Rektorer** ska ges goda möjligheter att vara den pedagogiska ledaren. Rektor ska ha större praktiska möjlighet än idag att leda undervisningen. De uppdrag rektor har från staten i form av skollag, läroplan och riktlinjer från Skolverket får inte åsidosättas av kommunen.

2.5 Gymnasieskolan

Det är viktigt att motivera kommunens ungdomar till gymnasiestudier för att höja utbildningsnivån i kommunen, liksom att eleverna slutför sina gymnasiestudier med fullständiga betyg. Därför vill vi:

1. Sträva efter att erbjuda alla **nationella program** i gymnasieskolan.
2. Återöppna antagningen till det **estetiska programmet**, med inriktning bild och form.
3. Ha en intagning som är öppen i alla sökomgångar, så att elever som efter första eller andra sökningen inte har tagits in på sitt förstahandsval har möjlighet att tänka om.
4. I Norrtälje kommun finns stor kompetens inom vattenteknik vilket vi ytterligare bör ta tillvara och utveckla genom att erbjuda ett gymnasieprogram, med nationell antagning, inom tekniskt/naturvetenskapligt program med inriktning mot **vattenteknik**.
5. Öka möjligheten till **samläsning** mellan olika program och årskurser samt samarbete med andra aktörer i syfte att öka möjligheterna för intag till alla program på gymnasieskolorna i vår kommun, även då antalet sökande är litet.
6. Stimulera **entreprenörskap** genom utökat samarbete med Ung Företagsamhet och likande organisationer. UF-företagande ska erbjudas alla på gymnasiet.
7. Erbjudna elever och lärare fler **parkeringsplatser** vid Rodengymnasiet.
8. Utredda intresset för **treterminssystem** bland lärare och elever på Rodengymnasiet.

2.6 Science center

Ett Science center är en fantastisk möjlighet att få fler ungdomar att intressera sig för naturvetenskapliga studier. På Färsna gård finns mycket goda förutsättningar för detta. Därför vill vi stödja etableringen av ett ekologiskt Science center på Färsna gård, där naturen tillgängliggörs på ett pedagogiskt sätt.

3. En trygg och säker kommun i både vardag och kris

Trygghet och säkerhet är en viktig fråga för Liberalerna eftersom det är en fråga om frihet att kunna röra sig i samhället utan att bli utsatt för brott. Tillvaron krymper för den som inte känner trygghet. Kunna veta att polisen kommer när det verkligen behövs, att känna sig trygg i sin bostad, på busstationen, på gator och torg, och att inte känna sig tvungen att avstå från en kvällspromenad – allt detta handlar om frihet i vår vardag. För att göra Norrtälje kommun till Sveriges tryggaste kommun vill vi:

1. Fortsätta satsningen på **nattvandrare**, som innebär att till exempel idrottsföreningar kan få pengar till sin förening genom att nattvandra.
2. Erbjud **nattidrott**, det vill säga **spontanidrott** med lokalt förankrade ledare där alla ungdomar mellan 13-25 år är välkomna utan att behöva anmäla sig eller registrera sig på exempelvis fredagar och lördagar kl. 19-24.
3. Satsa på **kamerabevakning** på pendlarparkeringar, busstationer, busshållplatser, skolor och brottsutsatta platser.
4. Satsa på fler **ordningsvakter** på fler platser under fler av dygnets timmar.
5. Prioritera **bättre belysning** för att skapa tryggare platser.
6. Fortsätta satsningen på **trygghetsfonden**, där föreningar i Norrtälje kommun kan söka bidrag för trygghetsskapande aktiviteter.
7. Säkerställa att **klotterpolicyn**, som innebär att allt klotter ska vara sanerat inom 48 timmar, efterlevs. Kommunen ska vara och uppfattas som en trygg, säker, ren och välskött plats för alla att bo, arbeta och vistas i.
8. Rusta upp kommunens alla **gång- och cykeltunnlar**. Målet är att alla tunnlar ska bidra till en tryggare miljö och ge gående något fint att titta på. Ett exempel på en gångtunnel som redan har rustats upp är gångtunneln vid Sportcentrum i Norrtälje, med gestaltningar av figurer som utövar olika sporter. Ett annat exempel gångtunneln vid badhuset i Rimbo som gestaltar ett tåg.
9. Fortsätta det strategiska och förebyggande arbetet mot **våld i nära relationer** och **hedersrelaterat våld** och utöka samarbetet med kvinnojourer och mansjourer.
10. Fortsätta med arbetet mot **alkohol, narkotika, droger, tobak och spelmissbruk** (ANDTS). Kommunen ska vara en kommun där inga barn och unga utsätts för brott eller otrygghet varken i skola eller på fritiden.
11. Genomföra regelbundna besök av **narkotikahundar** på Rodengymnasiet och grundskolorna.
12. Ge samtliga nämnder och förvaltningar som arbetar med barn och unga i uppdrag att arbeta **brottsförebyggande**. Kommunen ska i samverkan med andra aktörer (myndigheter, civilsamhälle och näringsliv) bidra till att minska förekomsten av brott.
13. **Förebygga och avhjälpa olyckor**. Kommunens ska bidra till att minska antalet olyckor med påverkan på människa, miljö och egendom inom kommunens geografiska område, samt begränsa konsekvenserna av de olyckor som ändå inträffar.
14. Säkerställa att kommunen i större utsträckning **samverkar med Polisen** i det brottspreventiva arbetet, till exempel genom att ta med Polisen i framtagandet av detaljplaner.
15. Ta fram en **strategi mot nätmobbning och näthat** med Nässjö kommun som förebild, samt genomföra utbildningsinsatser mot nätmobbning och näthat till ungdomar, vårdnadshavare och andra vuxna med nära kontakt med ungdomar, till exempel personal på fritidsgårdarna. I möjligaste mån ska även fältassistenter följa det som sker i lokala grupper på nätet och arbeta förebyggande mot nätmobbning och näthat.
16. Genomföra en inventering av **ödehusen** i kommunen och utifrån de goda exempel som finns från andra kommuner, kontakta fastighetsägare med information om hur uthyrning, användning eller försäljning av fastigheter kan ske. Ödehus är en outnyttjad resurs och riskerar som sådana också att leda till minskad trygghet i kommunen.

17. Sist men inte minst – grunden i det brottsförebyggande arbetet är en bra skola där alla elever klarar målen. En fungerande skola är den bästa socialpolitiken, den bästa integrationspolitiken, den bästa rättspolitikerna och den bästa förebyggande åtgärden mot brott. Det är därför vi sätter skolan först.

Tack vare Liberalerna har också **stadsarkitekten** fått ett särskilt uppdrag att bevaka trygghets- och säkerhetsfrågor i framtida exploateringar och gestaltningar – så att vi skapar ett hållbart samhälle med miljöer som är trivsamma, funktionella och trygga.

Vi kommer inte nöja oss förrän Norrtälje kommun är Sveriges tryggaste kommun!

4. En jobb- och företagsvänlig kommun

Goda villkor för arbete och företag skapar tillväxt och fler jobb, vilket i sin tur säkrar den generella välfärden. Kommunen behöver en politisk ledning och tjänstemän som förstår näringslivets villkor. För att stärka näringslivet i vår kommun behöver vi arbeta brett med näringslivsfrågor inom flera områden. Förutom bra skolor, ett attraktivt kulturutbud, goda förutsättningar för lättåtkomliga fritidsaktiviteter vill vi genomföra nedanstående satsningar för att få till stånd ett gott företagsklimat och göra det attraktivt att nyetablera sig som företagare.

4.1 Bemötande och service utifrån företagarnas behov

Kommunens service och myndighetsutövning ska utgå från företagarnas behov. Det ska vara enkelt att driva företag i Norrtälje kommun, vilket förutsätter effektiva processer, men även engagemang och en vilja att förstå företagaren. Därför vill vi:

1. **Effektivisera myndighetsutövningen.** För ett företag kan det vara förödande om ett bygglovsärende eller ett serveringstillstånd drar ut på tiden.
2. Arbeta systematiskt med att **förenkla** kommunens processer ur ett näringslivsperspektiv.
3. Fortsätta införa **tjänstegarantier** inom områden som rör den kommunala myndighetsutövningen mot enskilda och företag. Kommunen ska kunna garantera en maximal handläggningstid. Kan inte garantitiden hållas ska den aktuella avgiften successivt reduceras.
4. Tillsätta en **finansieringslots** för att stötta idéer och initiativ och bistå med vilka möjligheter som finns kring olika bidragsmöjligheter; lokal utvecklingspeng, skärgårdsmedel, medel från Länsstyrelsen, Leader, andra EU-finansierade program etcetera.
5. Genomföra en total **genomlysning av kommunens taxor och avgifter**. Kommunens avgifter gentemot de lokala företagen ska vara de mest prisvärda i Sverige.
6. Öka **transparensen** och kommunicera hur och varför avgifter tas ut. Det är viktigt att säkerställa att avgifter enbart tas ut för faktiska kostnader i samband med olika tillstånd eller tillsynsbesök. Avgift ska endast tas ut när tillsyn faktiskt utförts.
7. **Göra det lätt att göra rätt.** Företagare som vill bygga nytt ska erbjudas hjälp att göra rätt, inte bara få en inspektion efteråt.
8. Löpande möjliggöra för kontaktcenter att kunna ge **snabba svar**. Vi vill skapa enkla kontaktvägar mellan den kommunala tjänstepersonen och företagaren.
9. Arbeta aktivt med **attityder** till och förståelse för företag och företagande hos politiker och tjänstemän, till exempel genom regelbundna företagsbesök. Även de tjänstemän som inte direkt arbetar med service till företagen behöver inse att deras agerande också påverkar företagsklimatet. Alla nyanställda ska ges en introduktionsutbildning med genomgång om varför företagsklimatet är viktigt för kommunen.
10. Förbättra **informationen** till företagen. Det händer mycket i en kommun som är till fördel för företagen, men som de ibland inte får veta eftersom kommunen inte informerar om det. Det är viktigt att sprida informationen till företag. Om det stannar i kommunhuset går stora delar av den positiva effekten förlorad.
11. Verka för ökad **dialog** mellan företag och kommunens beslutsfattare. Dialog utgör grunden för kommunens näringslivsarbete och syftar till att bygga relationer och att skapa ömsesidigt förtroende mellan företagen och kommunen. Ömsesidigt förtroende och förståelse är särskilt viktigt i kontakterna mellan företagare och de myndighetsutövande enheterna inom kommunen.
12. Tillsammans med Polisen arbeta för att beivra brott mot företagare. Norrtälje kommun ska vara **Sveriges tryggaste kommun för företagare**. Brottslighet och otrygghet hämmar företagets tillväxt- och utvecklingsmöjligheter.

4.2 Stadsutveckling, trafik och infrastruktur för företagare

För företagen är god infrastruktur en viktig fråga eftersom den påverkar såväl leveranser som tillgång till kunder och arbetskraft. I takt med att digitaliseringen ökar blir det också allt viktigare för företag att snabbt och enkelt kunna kommunicera med omvärlden. Ett undermåligt fibernät ger en negativ begränsning som i värsta fall kan leda till att viktiga affärer går förlorade. Kommunen behöver också planera för tillväxt och skapa förutsättningar för fastighetsmarknadens aktörer att utveckla lokaler för näringslivets behov. Därför vill vi:

1. Utarbeta ändamålsenliga **detaljplaner** som fungerar för ett föränderligt näringsliv och som möjliggör snabbare etableringar.
2. Bedriva en **markförsörjning** som tar hänsyn till näringslivets etablerings- och expansionsbehov och verka för en god tillgång av näringslivslokaler.
3. Särskilt beakta näringslivsperspektivet i ärenden avseende kollektivtrafik, i kommunens egna projekt, vid delaktighet i externa projekt, remissvar med mera.
4. Säkerställa hållbara och tillgängliga **parkeringslösningar** som såväl bidrar till att kommunen klimatmål nås samtidigt som näringslivets behov tillgodoses. Fler stadsnära pendelparkeringar behövs tillsammans med en fortsatt utbyggnad av parkeringar och infrastruktur för el-bilar. Minsta fria parkeringstid ska vara två timmar parkeringstid på de större parkeringsplatserna. På så vis bidrar vi till **levande stadskärnor**.
5. **Ta vara på Rimbos närhet till Arlanda** genom att erbjuda bostäder, mark till företag och erbjuda god kommunal omsorg nära Arlanda.
6. Verka för en **direktlinje (buss) mellan Norrtälje-Rimbo-Arlanda** utan omstigning vid Åby vägskalet för de passagerare som ska till och från Arlanda.
7. Säkra **bredbandsutbyggnaden** i hela kommunen.

4.3 Besöksnäring och turism

I Norrtälje kommun, en stor del av Roslagen, finns med dess natur och kultur goda förutsättningar för en utvecklad besöksnäring. Kommunen ska arbeta aktivt för att antalet besökare till kommunen ökar och att de stannar längre. Därför vill vi:

1. Medverka till att det finns **hotell** och **konferenslokaler** av hög klass i Norrtälje.
2. Arbeta mer aktivt med att utveckla turismnäringen och upprätta konkreta handlingsplaner utifrån Destinationsstrategi Roslagen 2030.
3. Permanenta **Norra båtlinjen** mellan Norrtälje hamn och Arholma.
4. Öka antalet **ställen för husbilar** på attraktiva platser.
5. Verka för att Trafikverket upprättar **rastplatser**, vid till exempel Norrtäljes södra infart och i närheten av Älmsta. Rastplatserna ska erbjuda möjlighet till **latrintömning**.
6. Verka för fler parkeringsmöjligheter för **turistbussar** (i stadsnära lägen).
7. **Latrintömningsstationer** för fritidsbåtar ska finnas lättillgängliga i vår skärgård och fungera.
8. Angöringspunkter i form av busshållplatser och gästhamnar ska vara välkomnande.
9. Ge fler möjlighet att ta del av skärgårdens naturupplevelser genom en uppmärkt **kanot-/kajakled** genom skärgården med möjlighet till övernattnings i stil med lederna i fjällen.
10. Profilerar Norrtälje kommun som en **idrottskommun**. Idrottsturism är något som lyfter föreningslivet och dess medlemmar, sätter Norrtälje kommun på idrottskartan samt ger en ekonomisk injektion till det lokala näringslivet. Med Norrtälje kommuns läge och engagerade föreningsliv ska det gå att stärka Norrtälje som en kommun för idrottsturism. Därför vill vi att kommunen tar fram ett **program för idrottsturism**, på samma sätt som skett ibland annat Kalmar och Landskrona.
11. Verka för att Region Stockholm tillsammans med SL, Waxholmsbolaget, Visit Roslagen och till exempel Skärgårdsstiftelsen och företagare i skärgården ser över hur samarbetet med såväl svenska som internationella resebyråer kan förbättras för att **främja turistbesök**. Norrtälje kommuns skärgård och landsbygd är viktiga turistmål, och vi vill att fler turister lätt och smidigt ska kunna ta sig ut och besöka dessa under hela året. Det skulle förbättra

förutsättningarna för permanentboende, näringsidkare och småföretagare och bidra till att skapa en mer livskraftig skärgård.

12. Förbättra **skyltningen av besöksmål**, öka tillgängligheten genom att informera på olika språk och förbättra marknadsföringen genom att stärka varumärkena Roslagen och Norrtälje kommun.
13. Verka för att Sverige ansöker till UNESCO om **världsarvsstatus för delar av ytterskärgården**. Det skulle inte bara skydda en viktig och unik naturmiljö, utan också stärka skärgården som besöksdestination, på den globala turistkartan.

4.4 Upphandling och konkurrens från kommunen

En kommun bör fråga sig om det finns kommunalt utförda tjänster som lika väl hade kunnat utföras av företagen. Den kommun som lyckas med sitt upphandlingsarbete skapar också stor nytta för både medborgarna, kommunen, det lokala näringslivet och i slutändan hela samhället. Därför vill vi:

1. Ge **lokala företag** möjlighet att delta i kommunens upphandlingar genom att dela upp förfrågningsobjekt i mindre delar. Vi vill att kommunen arbetar för att bli en bättre, tillväxtdrivande kund till mindre och medelstora företag. Kommunen kan exempelvis skapa en e-tjänst för upphandling av livsmedel där lokala leverantörer anmäler när de har en råvara att leverera. E-tjänsten skulle möjliggöra för lokala leverantörer att leverera mindre volymer efter säsong samt minska matsvinnet i kommunen.
2. Införa **valfrihetssystem** där så är lämpligt, till exempel bör lagen om valfrihetssystem tillämpas inom daglig verksamhet.
3. **Konkurrensutsätta kommunal verksamhet**. Kan och vill någon annan driva kommunal verksamhet till samma eller bättre kvalitet, men till en lägre kostnad så ska det göras möjligt genom att verksamheten konkurrensutsätts, exempelvis lokalvård.
4. **Säkerställa att** medborgare som vill använda sig av den så kallade **utmaningsrätten** får besked inom rimlig tid (inom ett år). Utmaningsrätt innebär en initiativrätt till en prövning av om en upphandling ska genomföras.

4.5 Kompetensförsörjning och arbetsmarknad

Tillgång till arbetskraft med relevant kompetens är avgörande för företagens möjlighet att växa. Den enskilt största orsaken till företagens svårigheter att rekrytera är brist på personer med rätt yrkeserfarenhet, attityd och engagemang. Här kan kommunen bidra till att stärka kvaliteten i yrkesutbildningarna och på så sätt öka deras attraktivitet. Därför vill vi:

1. **Jobba aktivt med att värva nya företag för etablering i kommunen ("head-hunting")**. Generella marknadsaktiviteter bör kompletteras med även riktade marknadsinsatser gentemot önskade och potentiella företag eller branscher.
2. Löpande identifiera näringslivets behov och arbeta för en bättre **matchning mot utbildningsutbudet** regionalt.
3. Satsa på **skolan** och erbjuda grundskole- och gymnasieutbildningar som håller hög kvalitet.
4. Utveckla samarbete med universitet och högskolor i Mälardalsregionen för att erbjuda studenter **högkvalificerade praktikplatser** i kommunen.
5. Norrtälje kommunala vuxenutbildning och Campus Roslagen AB ska i samverkan med näringslivet kartlägga och söka eftergymnasiala utbildningar inom såväl yrkeshögskola som universitet/högskola som speglar näringslivets kompetensbehov.
6. Erbjudna tillgång till **internationella skolor** i kommunen för att attrahera och möjliggöra för internationell kompetens, vilket många företag behöver för att växa och utvecklas.

4.6 Sommarjobb och entreprenörskap

För många ungdomar är ett sommarjobb det första steget in på arbetsmarknaden. Det ger erfarenhet, något att skriva i sitt CV och en referens. En satsning på sommarjobb en av de viktigaste investeringarna vi kan göra för framtiden. Vi i Liberalerna vill dock inte nöja oss med detta. Vi vill också arbeta med den lokala företagsamheten och ge ungdomar möjlighet att skapa sin egen verksamhet som sommarjobb. Träning i att utveckla idéer, ta eget ansvar och lösa problem är en bra erfarenhet för det framtida arbetslivet. Både för ungdomarna själva och samhället i stort. För en sak är vi övertygade om: det är företagen som skapar jobb och bidrar till vår välfärd.

1. Bidra till att så många ungdomar som möjligt erbjuds ett **sommarjobb**. Kommunen och de kommunala bolagen ska tillhandahålla sommarjobb när det finns meningsfulla arbetsuppgifter som behöver utföras och som kan utföras av ungdomar.
2. Ge **bidrag till idrottsföreningar och andra ideella föreningar som erbjuder ungdomar 16-19 år sommarjobb**. Detta har framgångsrikt tillämpats i Falun kommun.
3. Utveckla satsningen på "**Egen sommar**". Egen sommar är ett utbildningsprojekt där ungdomar i åldern 15-19 år får testa på att vara egna företagare under sommarlovet. Under två veckor i början av sommaren får de gå en kurs och sedan får de stöd och hjälp med att driva ett eget företag under resten av sommarlovet. Träning i att utveckla idéer, ta eget ansvar och lösa problem är en bra erfarenhet för det framtida arbetslivet. Både för ungdomarna själva och samhället i stort.
4. Införa en årlig **sommarjobbsmessa**. Detta används framgångsrikt i många svenska kommuner för att matcha arbetssökande ungdomar med tillgängliga arbetsgivare.
5. Fortsätta satsningen på **företagslabbet**, som erbjuder kontor och arbetsplatser för kortare tid. Tanken är att skapa en kreativ miljö för skapande och utveckling, där studenter tillsammans med nyföretagare får möjlighet att utveckla nya koncept och ta sina idéer till nya nivåer.
6. Stimulera entreprenörskap och utveckla skola-näringslivssamverkan för att låta entreprenörskap löpa som en röd tråd genom hela utbildningssystemet, till exempel genom samarbete med **Ung Företagsamhet** (UF) och liknande organisationer. UF-företagande ska erbjudas alla på gymnasiet.

5. En inkluderande kommun för alla

Människor i Norrtälje kommun ska uppleva att de har makt över sina liv. En viktig del i det arbetet är att få ut människor i egen försörjning. Det är också en central utgångspunkt för att lyckas med integrationen.

5.1 Social trygghet och egenmakt

Social omsorg ska utgå från den enskilda människan och dennes behov och egen förmåga. I en socialliberal kommun garanteras var och en valfrihet, värdighet och vetskap om att när behovet finns, så finns också stödet på det sätt som man själv önskar. Grunden för vår politik är att aldrig glömma de mesta utsatta och att se till vars och ens förmåga att kunna växa som människa bidra till det gemensamma. Därför vill vi:

1. I samarbete med fristående organisationer, exempelvis Stadsmissionen, starta ett **härbärke** där kommunens **hemlösa** kan söka tillfällig nattlogi, när behovet finns. Härbärgen bör av säkerhetsskäl placeras relativt centralt i Norrtälje, nära kollektivtrafik och andra bekvämlighetsinrättningar.
2. **Säkra långsiktighet i stödet till kvinno- och mansjourerna** genom att teckna avtal om idéburet offentligt partnerskap (IOP) och/eller att bidrag ges för minst en rullande treårsperiod.
3. **Konvertera sociala kontrakt till förstahandskontrakt.** Vi vill ge en möjlighet för skötsamma personer som innehaft ett socialt kontrakt en längre tid och skött detta oklanderligt, att få kontraktet omvandlat till ett förstahandskontrakt. Som säkerhet till hyresvärderna ställs en tvåårig hyresgaranti från kommunen, vilket innebär att kommunen står för hyran om hyresgästen skulle falla. Statliga medel finns att söka för detta. Utan förstahandskontrakt kan hyresgästen inte byta bostad och blir kvar i den först förmedlade lägenheten oavsett om den svarar mot det aktuella behovet eller ej. Såväl konverteringen av sociala kontrakt som hyresgarantier, är en förutsättning för att få mer rörlighet på bostadsmarknaden i Norrtälje.
4. Det är orsakerna till hemlöshet som ska bekämpas, inte människorna. Ett sätt att stärka helhetstänkandet är metoden "**bostad först**". Den innebär att hemlösa personer med missbruksproblem erbjuds en egen permanent bostad, med tillgång till individuellt stöd. En trygg boendesituation gör det sedan lättare att bearbeta andra problem som drogmissbruk eller psykisk ohälsa.
5. **Inrätta fler utslussningslägenheter för våldsutsatta kvinnor.** Ett skyddat boende är en temporär lösning när en kvinna har lämnat en våldsam relation. Våldsutsatta kvinnor har sällan råd att flytta till eget boende direkt efter att de har sökt skydd från våld. Därför är det viktigt att enrätta fler utslussningslägenheter så att en kvinna som lämnar sin våldsamma partner inte riskerar att bli hemlös. Särskilt gäller detta våldsutsatta kvinnor med barn.
6. Arbeta aktivt för att förebygga **våld i nära relationer**. I detta arbete vill prioritera att ge utsatta skydd och långsiktigt stöd och säkerställa att kommunens trygghetspolicy efterlevs.
7. Återinföra tjänsten som **strateg mot våld i nära relationer och utöka denna tjänst till att även omfatta hedersrelaterat våld**. En strateg arbetar övergripande, socialtjänsten mer specifik med behövande individer. En strateg behövs som får uppdraget att lyfta blicken och titta mer övergripande på frågan i ett helhetsperspektiv.
8. Arbeta aktivt för att förebygga **hedersrelaterat våld och förtryck**. Det kan handla om att skolpersonalen fångar upp signaler om att något inte står rätt till, eller om att socialtjänsten sätter in hjälp till den som är hotad. Det måste finnas ordentligt med resurser för arbete mot hedersförtryck. Utbildning av nyanlända är mycket viktigt.
9. Kommunen ska ha en **handlingsplan för vräkningsförebyggande arbete**.
10. Att kommunen initierar en ideellt driven **mansjour** som i likhet med kvinnojouren Snäckan kan vara ett komplement för personer, utsatta för våld i nära relation, med hjälp av kommunalt ekonomiskt stöd.

11. Utredda frågan om att överföra beslut enligt LSS rörande personer med funktionsnedsättningar från KSON till Socialnämnden. Bakgrunden är att det idag finns vuxna med barn som tillhör KSON:s verksamhetsområde men som också är föremål för Socialtjänstens myndighetsutövande.
12. Göra det lättare för arbetslösa och personer med funktionsnedsättning att hitta egen försörjning genom att ställa krav på **sysselsättningsskapande åtgärder i kommunala upphandlingar av tjänster** där så är lämpligt. Det kan till exempel ske genom att ställa krav på att en viss andel av de anställda som anlitas för uppdraget utgörs av personer som står långt från arbetsmarknaden eller att entreprenören tar emot nyanlända arbetssökande och personer med funktionsnedsättning för praktik. Det behövs även ett nära samarbete med vuxenhabiliteringen.
13. Via **Trygg i Norrtälje kommun** (TiNK) fortsätta satsa på och förstärka kommunens samverkan med polis, socialtjänst, föräldrar, skola, fritidsgårdar, kulturskolan och frivilligorganisationer. Arbetet med att förebygga och bekämpa **alkohol och droger** ska prioriteras, liksom andra åtgärder för att undvika att ungdomar hamnar på glid.
14. Se ett starkare samarbete mellan socialtjänst och skola för att snabbare hitta unga i riskzonen för att dras in i kriminalitet.
15. **Stödja ideella insatser.** Kommunen ska underlätta insatser, såväl från ideella organisationer som från enskild volontärverksamhet, för att kunna genomföra riktade insatser. Det kan bl.a. handla om läxhjälp, äldrekolle, stödpersoner eller en trygghetstelefon på kvällar och nätter. Allt för att öka ensamma och utsatta människors livskvalitet.

5.2 Integration

Invandringen har berikat vår kommun genom århundraden. Ska det fortsätta vara så måste invandring bli mer än att resa över gränsen: nya svenskar ska släppas in i samhället på riktigt, lära sig språket, jobba och bli en del av ett Sverige som växer och utvecklas. I vårt arbete för en bättre integration utgår vi från allas möjligheter och eget ansvar. Den som vill få samhällets ekonomiska stöd måste också lära sig svenska, utbilda sig och ta ett jobb. För att ska skapa de bästa möjliga förutsättningarna för en fungerande integration vill vi:

5.2.1 Stimulera aktiv språkinläring och arbetsmarknadsrelevant utbildning

1. För individer som genomgår Kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare (SFI) eller motsvarande utbildning vid folkhögskola ska rätten till försörjningsstöd förenas med **krav på deltagande** i utbildning i enlighet med socialtjänstlagen.
2. För att korta vägen till arbete ska kommunen i dialog med Arbetsförmedlingen skapa så kallade **jobbspår** (inom ramen för DUA, delegationen för unga och nyanlända till arbete).
3. Erbjudna möjlighet till **yrkeshögskolekurser** i kombination med SFI.
4. Inrätta **yrkes-SFI** där svenska för invandrare integreras med den valda yrkesinriktningen enligt den modell som bland annat tillämpas i Karlstad kommun.

5.2.2 Skapa fler möjligheter till egen försörjning

1. Öka samverkan med näringslivet för **matchning** med nyanlända arbetssökande med utbildningsbakgrund eller tidigare arbetslivserfarenhet.
2. I samverkan med näringslivet ta fram mål för vilka och hur många **arbetsstillfällen** som kan skapas lokalt inom Norrtälje kommun.
3. Utveckla en modell där SFI-elever tidigt matchas mot relevant bransch/yrke(karriärplan), till exempel genom **företagsfadderskap** och aktiviteter på medborgarkontoren.
4. Se över möjligheten att inrätta **extratjänster** och **beredskapsjobb** för nyanlända.
5. Utveckla strukturerade samverkansformer med Arbetsförmedlingen för individer med behov av mer komplexa insatser för att etablera sig på arbetsmarknaden.
6. Erbjudna **praktikplatser**, särskilt till kvinnor som står långt från arbetsmarknaden.

5.2.3 Bryta isolering och främja delaktighet i samhällslivet

1. Skapa olika kontaktmöjligheter för ensamkommande barn och nyanlända, och härigenom öka möjligheterna för att hitta meningsfull och utvecklande **fritidssysselsättning**.
2. Utveckla formerna för att inom ramen för den så kallade **VIDA-modellen** (Välj Inkludering Delaktighet och Aktivitet) öka nyanländas inkludering i samhället via föreningslivet och stimulera medverkan i fritidsaktiviteter i Norrtälje kommun. Det kan till exempel handla om att ge ersättning till idrottsföreningar för att ta emot nyanlända som hjälptränare.
3. Utveckla de insatser som genomförts med fokus på **föräldraskap** inriktat på individer som står långt från studier och arbetsmarknad, utifrån logiken att trygga vuxna ger trygga barn, och med ambitionen att öka förståelsen för vad som krävs för att integreras i det svenska samhället.
4. Erbjudna en **värdfamilj** eller **kontaktperson** eller motsvarande socialt inriktade arrangemang för att främja tidig samhörighet med lokalsamhället.

5.2.4 Öka kunskapen om svenska lagar, regler och förhållanden

1. Deltagande i kommunens **samhällsorientering** ska vara självklart för alla vuxna nyanlända. Därför ska samhällsorientering om 100 timmar genomföras inom ett år efter att etableringstiden inletts.
2. Införa ett **samhällestest** som efter genomförd kurs ska bekräfta de kunskaper som inhämtas.
3. Utveckla samhällsorienteringen med ett ytterligare **stärkt fokus på kvinnors och barns rättigheter**.
4. Deltagande i samhällsorientering ska kunna ske parallellt med studier i SFI.

5.2.5 Bekämpa hedersrelaterad problematik

1. Prioritera arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck i kommunens samlade trygghetsarbete.
2. Löpande genomföra **informationsinsatser**, utbildning och stöd både för invånare och kommunanställda.
3. Ta fram konkreta **handlingsplaner mot hedersrelaterat våld och förtryck** med syfte att vägleda såväl kommunens personal som andra aktörer i hur rutiner, hjälp, stöd och åtgärder ska utformas och användas. Barn- och skolnämndens handlingsplan mot hedersrelaterat våld och förtryck utgör här ett bra exempel på en handlingsplan som redan finns. Handlingsplanerna ska rikta sig till alla som möter barn och ungdomar, i till exempel idrottsföreningar, kulturskolan, bibliotek, simhallar, fritidsgårdar med flera.
4. Skapa **trygga mötesplatser** i det offentliga rummet i samband med den löpande samhällsplaneringen.
5. Göra **särskilda informationsinsatser** inom ramen för vuxenutbildningen.

6. Ett rikt kultur-, idrotts-, och fritidsliv

6.1 Kultur och bibliotek

Kulturens betydelse för att vidga rummet för tanken, reflektionen och fantasin kan inte underskattas. Kulturen är i vid mening innehållet i det liv vi lever och ger möjligheter till det "innanförskap" och de möten som människor behöver. Kulturens ekonomiska och samhällseliga betydelse måste få ett större erkännande i Norrtälje kommun och kulturpolitiken ska värna kulturens eget värde gentemot rena nyttoändamål. Kulturen spelar en avgörande roll i byggandet av det framtida goda samhället. Därför vill vi:

1. Utveckla verksamheten vid **kulturskolorna** – som ska ha ett **brett kursutbud** av exempelvis dans, teater och dataspelsutveckling/design och erbjuda verksamhet till barn redan från förskoleklass.
2. **Rusta upp kulturskolans lokaler** och anpassa dem för att motsvara dagens behov för kulturskola.
3. **Synliggöra kulturen i vardagen**, i synnerhet för barn och ungdomar. Det är därför särskilt viktigt att prioritera konstutsmäckning av skolor och skolgårdar, liksom det är viktigt att fortsätta arbetet med "**Skapande skola**" inom förskolan och grundskolan. Genom mötet med professionella konstnärer och kulturaktörer får barnen nya sätt att uttrycka sig på. Konst och kultur vidgar barnens perspektiv och ger förståelse för världen de lever i.
4. Utöka **biblioteksservicen**, men också skapa förståelse för att ett bibliotek är mer än bara böcker. Vi ser gärna fler "meröppna" bibliotek, men vi prioriterar bättre öppettider med närvarande personal. Vi tror också att den mobila biblioteksverksamheten (biblioteksbusen) är en väl fungerande verksamhet som kan utvecklas för att nå alla medborgare som inte bor nära ett bibliotek.
5. Utöka **samverkan mellan folkbiblioteken och skolbiblioteken**. Folkbibliotek och skolbibliotek är två biblioteksformer vars ansvarsområden till viss del överlappar varandra. Vi ser därför att det finns stora möjligheter till samverkan mellan dessa två biblioteksformer.
6. **Anpassa stadsbibliotekets lokaler** så att de möter kommande behov. Ett nytt stadsbibliotek bör uppföras i samband med framtida exploatering och utveckling av området kring busstationen i Norrtälje, för att underlätta för de som reser med buss att besöka stadsbiblioteket.
7. Skapa ett "**all-aktivitetshus**", som förutom bibliotek skulle kunna kompletteras med en större scen såväl som mindre scener. Behöver du repa en teaterföreställning, träna dans eller öva körsång för att sedan kunna göra ett uppspel, show eller konsert? Det är några exempel på vad man skulle kunna göra i ett all-aktivitetshus. Ett all-aktivitetshus skulle även kunna inrymma en fritidsgård, kulturhus och plats för produktion av konst.
8. **Demokratisera den publika estetiska gestaltningen**. När offentlig konst ska uppföras bör det i hög utsträckning vara invånarna som får avgöra vad som ska synas, och inte enskilda tjänstemän. Till exempel skulle "Konst i ån" kunna ha mer inslag av att invånarna får rösta fram verken.
9. Att kommunen på olika sätt – genom lokaler, bidrag och administrativt stöd - stödjer de många enskilda kulturutövare som utgör ryggraden i kommunens omfattande kulturliv.
10. Synliggöra Sveriges fem nationella **minoriteter** – sverigefinnar, samer, romer, judar och tornedalingar - samt deras språk och kultur som utgör en del av vårt lands gemensamma kulturarv.
11. **Synliggöra natur- och kulturvärden** tillsammans med markägare och privata aktörer. Ett exempel är den publikationsserie för 22 av kommunens riksintressen för kulturminnesvård som har tagits fram. Norrtälje Naturcentrum bör få stöd för att digitalisera och

tillgängliggöra "Värt att se i Roslagens Natur". I ingen annan kommun i länet finns så många naturreservat som i Norrtälje kommun.

12. Att **Norrtälje konsthall** fortsätter arbeta efter högt ställda kvalitetsmål och gärna framstår som en intressant konsthall även på nationell nivå. Vi vill också att konsthallens lokaler ska kunna nyttjas för "**Julsalongen**" varje år.
13. Värna om **Torsten Nordströms museum** och värna om ett gott samarbete med mellan kommunen och Nordströmska stiftelsen.
14. Att **Roslagsmuseet/Gevärsfaktoriet** ska vara öppet och erbjuda aktiviteter som skapar en levande verksamhet, som gör att det är finns anledning att återkomma till museet. Till exempel genom att erbjuda utställningar likande de som man erbjuder på Fotografiska museet, som har en museal utställning där föremålen ofta byts ut.
15. Uppföra ett nytt **föremålmagasin** (för att ersätta de inhyra lokalerna ibland annat Långgarn), i kombination med **stadsarkiv**. Detta skulle förslagsvis kunna uppföras mellan Kyrkogårdsgatan och Västra vägen i Norrtälje.

6.2 Fritid, idrott och cykelvägar

Fritid och idrott är en viktig del av samhället som stärker livskvaliteten, ger trygghet och skapar gemenskap. I Liberalernas Norrtälje kommun finns det aktiviteter för alla oavsett ålder, kön, intresseinriktning eller funktionsnedsättning. Därför vill vi:

1. Fortsätta kämpa för att Norrtälje kommun ska vara en trygg och säker kommun att cykla i. Vi vill verka för såväl ideella som kommunala lösningar för att bygga **gång- och cykelvägar** längs de mest trafikerade vägarna. Några av de sträckor vi anser att det behövs gång- och cykelvägar på är:
 - Mellan **Roslagsbro (Utlunda)** och Norrtälje
 - Mellan **Svanberga** och Norrtälje
 - Mellan **Frötuna skola** och **Björnö**
 - Mellan **Bergshamra** och Norrtälje
 - Mellan **Görla/Mellingeholm** och Norrtälje
 - Mellan **Rådmansö skola** och **Södersvik**
 - Mellan färjeläget i **Köpmanholm** och **Blidö IP**
 - Mellan **Lundbyvallen** och **Svensbodakorset** (Riala/Bergshamra)
 - Mellan **Skärsta** och **Sättra** (Hallstavik)
 - Mellan **Hallstavik** och **Herräng**
 - Mellan **Rimbo** och **Rö**, från Rimbo upp mot **Edsbro** (gamla banvallarna)

Vi behöver även sammanhängande cykelvägnät i Norrtälje, Rimbo, Hallstavik, Bergshamra, Grisslehamn och Älmsta. På vissa sträckor (såsom mellan Asplundsvägen och Svensbodakorset i Bergshamra) behöver även belysning anläggas.

Gång- och cykelvägar inom en radie av minst fyra km runt alla skolor ska prioriteras, för att de barn som inte har rätt till skolskjuts ska kunna ta sig till och från skolan på ett säkert sätt. För att uppnå detta behöver det nuvarande gång- och cykelprogrammet revideras.

2. Satsa på **lekplatser, skolgårdar och platser för spontanidrott**. Norrtälje kommun kommer att växa mycket de närmaste åren och med förhoppning att locka fler barnfamiljer till kommunen är bra utemiljöer för barn viktiga. Vi vill också bygga fler **utegym** (gärna i anslutning till skolor).
3. Anlägga en **lekpark** som Pelle Svanslösparken i Uppsala eller Mulle Meck i Solna.
4. Bygga ut aktivitetsparken i **Societetsparken** med klätterställning, utomhuspingisbord, basketkorg, klättermägg, tennisvägg och beachvolleyplan. Lekplatsen vid Societetsparken bör också inhägnas med ett staket och toaletterna och utomhusscenen behöver rustas upp.

5. Se över möjligheten för att skapa en **skridskobana** i Societetsparken på vintern.
6. Utredda möjligheten att använda **Södra bergen** till ett område för **friluftsmuseum** och kultur. Vi vill också sätta upp skyltar på Södra bergen om Norrtäljes historia och en beskrivning av de landmärken man kan se därifrån. Vi vill även se över möjligheten att skapa en hundrastgård på Södra bergen (vid skateparken), vilket skulle kunna bidra till att öka tryggheten. Vidare behöver gångvägen upp till Pythagoras rustas upp.
7. Ge fler möjlighet att ta del av skärgårdens naturupplevelser genom en uppmärkt **kanot-/ kajakled** genom skärgården med möjlighet till övernattnig, som i stil med lederna i fjällen.
8. Profilera Norrtälje kommun som en **idrottskommun**. Idrottsturism är något som lyfter föreningslivet och dess medlemmar, sätter Norrtälje kommun på idrottskartan samt ger en ekonomisk injektion till det lokala näringslivet. Med Norrtälje kommuns läge och engagerade föreningsliv ska det gå att stärka Norrtälje som en kommun för idrottsturism. Därför vill vi att kommunen tar fram ett **program för idrottsturism**, på samma sätt som skett ibland annat Kalmar och Landskrona.
9. Verka för att det anläggs fler **vindskydd och fasta eldplatser**.
10. Fortsätta stärka **Färna gård** som ett besöksmål och naturreservat.
11. Samverka med och stödja bl.a. pensionärs- och handikapporganisationerna, som gör en stor insats när det gäller hälsofrämjande arbete inom både fritids- och kulturområdet samt skapar möjlighet till gemenskap.
12. Permanenta införandet av en **fritidscheck** för att skapa rättvisa förutsättningar mellan den kommunala verksamheten och privata/ideella verksamheter. Fritidschecken ska kunna användas som betalning eller delbetalning för till exempel en medlemsavgift eller deltagaravgift och ska kunna lösas in hos olika föreningar och på kommunens kultur- och fritidsverksamheter.
13. Planera för och avsätta mark för aktiviteter, organiserad och spontan idrott samt skolgårdar och lekplatser.

6.3 Badplatser

1. Hålla en hög standard på kommunens **utomhus- och friluftsbad** och göra baden tillgängliga för alla. Rusta upp sanitetsbyggnaderna vid exempelvis Arkadiens badplats och Utlundabadet.
2. Erbjud **badvakter** vid utomhusbaden som sommarjobb för ungdomar.
3. Vidta åtgärder för renare badstränder genom att skjuta av eller skrämman bort **kanadagäss**.
4. Verka för **utökning av parkeringsplatserna vid de allmänna badplatserna**.
5. Tillgängliggöra fler badplatser för **funktionshindrade**.
6. Verka för anläggning av en badplats där **hundar** får bada.

6.4 Idrottsföreningar, sporthallar och motionsspår

1. **Verksamhetsbidraget** (det lokala aktivitetsstödet) till barn- och ungdomsföreningar som bedriver idrottsverksamhet ska höjas. I hela Sverige sjunker tyvärr föreningsengagemanget. Vi anser att det är viktigt att kommunen främjar barns och ungas föreningsengagemang genom höjda aktivitetsbidrag. Eftersom engagemanget är lägre hos äldre ungdomar anser vi att dessa bör prioriteras.
2. Säkerställa **likvärdigheten** i stöd till olika kulturyttringar och idrotter, oavsett om det är en "pojks- eller flickidrott". Kostnaden för att hyra en simbassäng bör till exempel vara densamma som hyran av en sporthall.
3. Satsa på ett **ridsportcentrum**. En ny anläggning bör uppföras med plats för minst 40 hästar och med plats för framtida expansion. Anläggningen bör förses med två ridhus, så att andra ridklubbar och utövare av ridsporten ska kunna få tillgång till anläggningen även när lektionsverksamhet bedrivs, oavsett intresse och disciplin, och

- för att kunna göra Norrtälje kommun till en självklar plats för ridtävlingar. Vår ambition är att skapa utrymme på anläggningen för hästnäringen, till veterinärklinik och hovslagare, för att på så sätt göra anläggningen till ett riktigt ridsportcentrum.
4. Bygga en ny **sporthall**. Det råder brist på **inomhushallar** (såväl rackethall som fotbollshall) och det skulle behöva en sporthall med plats för åskådare.
 5. Se över möjligheten för att bygga en **skatepark** inomhus.
 6. Prioritera underhållet av **Roslagsleden** och andra **motionsspår**. El-ljusspåret på Nordrona bör utvecklas med en konstsnöanläggning i samband med exploateringen av Lommarstranden. Roslagenleden bör utvecklas med fler rastplatser, grillplatser, vindskydd och med uppmärkning till lokala företagare med utåtriktad verksamhet för att främja det lokala näringslivet. Roslagsledens dragning mellan Hammarby och Penningby samt Överby och Lönsvik bör också ändras så att den inte går längs med vägkanten till väg 276.
 7. Lyfta **standarden på ett flertal kommunala idrottsanläggningar** och omklädningsrum (inte minst Mullevallen i Rimbo och idrottshallen i Hallstavik). Under nästkommande mandatperiod behöver en plan tas fram, som även inkluderar föreningsdrivna anläggningar.
 8. Erbjud bättre **öppettider på badhusen** under sommarlovet. Det är inte rimligt att badhusen är stängda större delen av sommarlovet.
 9. Erbjud ett **e-sportcenter**. E-sport är en snabbt växande sport, men det saknas mötesplatser. Genom att öppna en mötesplats där man kan träffa andra med samma intresse tror vi även att den psykiska hälsan kan förbättras hos många unga. Därför vill vi erbjuda ett e-sportcenter liknade den e-sporthall som finns i Uddevalla.
 10. Uppmuntra till **effektivt nyttjande av idrottslokaler**. Om skolor får hyra gymnastikhallar per timme minskar sannolikheten att hallarna bokas fler timmar än vad skolorna behöver och istället kan bokas av idrottsföreningar. Det spar pengar för skolorna och frigör halltider för föreningarna.
 11. Utbyggnation av skolor och idrottshallar bör samordnas, så att såväl skola som föreningsidrott får bra förutsättningar att nyttja hallarna.
 12. Idrottsanläggningar ska vara **tillgängliga**. Detta gäller både för deltagare och för publik med funktionsnedsättning.

6.5 Fritidsgårdar, lovaktiviteter, seniorcenter och all-aktivitetshus

1. Skapa ett "**all-aktivitetshus**", som förutom bibliotek skulle kunna kompletteras med en större scen såväl som mindre scener. Behöver du repa en teaterföreställning, träna dans eller öva körsång för att sedan kunna göra ett uppspel, show eller konsert? Det är några exempel på vad man skulle kunna göra i ett all-aktivitetshus. Ett all-aktivitetshus skulle även kunna inrymma en fritidsgård.
2. Anordna gratis **aktiviteter på skolloven**. Satsningarna på "Mitt lov" ska fortsätta.
3. Erbjud bättre **öppettider** på fritidsgårdarna. Fritidsgårdarna bör även ha öppet på till exempel helgdagar under jullovet. Vi ser även behov av fler fritidsgårdar.
4. Rusta upp **Brännäsgården** och anpassa lokalerna för att motsvara dagens behov för fritidshemsverksamhet.
5. Utveckla ett **seniorcenter** med en samordnare som kan hjälpa och stötta föreningar att nå ut med information och som kan samordna alla aktiviteter och bedriva gemensam marknadsföring. Tanken är att det ska fungera som "Mitt lov", men också att tillhandahålla en central verksamhetslokal som heter "Seniorcenter".
6. Införa ett mer rättvist bidragssystem som utjämnar skillnaderna mellan Folkets Hus-föreningarna respektive lokalthållande idrottsföreningar och bygdegårdar.
7. Utveckla samarbetet med **Idrott Utan Gränser** (IUG) för att erbjuda lovaktiviteter, fritidsaktiviteter efter skoltid och för att väcka intresse för föreningsledda aktiviteter. Barn och unga behöver bli sedda och bekräftade genom goda förebilder och meningsfulla aktiviteter för att ges förutsättningar att se möjligheter för framtiden.

7. En kommun där demokrati och jämställdhet frodas

7.1 Låt fler forma framtiden

Sverige är idag en av världens mest stabila demokratier, men demokratins arbetssätt måste hela tiden utvecklas. Vi vill att Norrtälje kommun ska vara Sveriges mest demokratiska kommun och vi vill låta fler forma framtiden.

1. Utveckla hanteringen av **e-förslag** och erbjuda snabbare handläggning och bättre återkoppling till förslagsställaren.
2. Erbjud **rådgivande digitala omröstningar**, till exempel vid förslag om konstutsmyckning av offentliga platser.
3. Förbättra kommunens **hemsida**.
4. Förbättra kommunens **livesändningar** från politiska möten och verka för ett intresseskapande format.
5. Uppmärksamma **demokratidagen** i hela kommunen, till exempel genom att uppmärksamma genomförda e-förslag.
6. Att kommunen **förmedlar kunskap om den kommunala organisationen** och den politiska beslutsstrukturen i syfte att höja intresset för lokaldemokratin.
7. Verka för att fler elever på högstadiet och gymnasiet får tillgång till **prao- och praktikplatser** på kommunhuset i syfte att sprida förståelse för vad kommunens uppdrag i praktiken innebär.
8. Att det erbjuds tematiserade debattkvällar och fler medborgardialoger, i hela kommunen.
9. **Nämndsammanträden** bör i större utsträckning äga rum på fler platser i kommunen.
10. Att fler nämndsammanträden sker inför **öppna dörrar**.
11. Utredda införandet av en **landsbygds- och skärgårdsnämnd**, som ska stimulera utvecklingen på landsbygden i sina närområden, vara remissinstans i de frågor som rör landsbygden i Norrtälje kommun och som ska **fördela ekonomiska medel till lokal utveckling** (såsom bidrag till samlingslokalhållande föreningar, lokal utvecklingspeng och anläggningsbidrag för gång- och cykelvägar på landsbygden).
12. Norrtälje kommun ska ha en öppen informationsbank med **utbildningspaket för förtroendevalda** som syftar till att stärka deras förståelse för det lokalpolitiska sammanhanget. Att som idag lägga det ansvaret på enskilda partier är enbart till gagn för de större partierna.
13. Erbjud **digitala deltagande** för ledamöter i nämnderna.
14. Närheten till kommunal service är viktig för att komma över hindret att söka kontakt med kommunen i olika frågor. **Medborgarkontor** är ett sätt att öka demokratin genom att underlätta alla kommuninvånarens kontakt med kommunen.

7.2 Jämställdhet

Friheten att göra egna livsval, friheten att bestämma över den egna kroppen, känna sig trygg i sitt hem, göra ett yrkesval fritt från könsstereotyper, att kunna välja partner eller att välja leva ensam är liberala grundvärden. För att göra Norrtälje kommun till en mer jämställd kommun vill vi:

1. **Erbjuda barnomsorg även på obekväma arbetstider (nattomsorg).** Kvinnor liksom män arbetar inom sektorer med oregelbundna arbetstider, ofta på kvällar och nätter bl.a. med sjukvård, hemtjänst och kollektivtrafik eller inom polisen, besöksnäringarna med flera områden. Det är en jämställdhetsfråga för alla att barnomsorg kan erbjudas på flexibla tider. Flexibilitet vid förläggning av barnomsorgstid kan också vara viktig för arbetssökande och föräldralediga.
2. **Satsa på pojkars skolresultat.** Många pojkar har problem med läskunnighet och halkar efter i skolan. Detta är ett jämställdhetsproblem men också ett samhällsproblem då de riskerar att misslyckas i skolan och få sämre livschanser, i värsta fall dras in i kriminalitet. Pojkars "anti-pluggkultur" ska motverkas och man bör satsa på attraktiva skolbibliotek och positiva manliga förebilder i skolan. Läsförmågan bör mätas och följas för att lästräning ska kunna sättas in. Skolverkets "Läsllyftet" är utmärkt material för läsutveckling.
3. **Stärkt elevhälsa och motverka psykisk ohälsa.** Tjejers och killars psykiska ohälsa ska tas på allvar. Undersökningar visar att speciellt flickors psykiska ohälsa har ökat under senare tid. Alla skolor ska ha tillgång till elevvårdsteam, och eleverna ska veta hur de får kontakt. Elevhälsan bör samverka med socialtjänsten och BUP. Pop-up-ungdomsmottagningar på fritidsgårdar kan sänka trösklarna för fler att kontakta elevhälsan.
4. **En trygg och jämställd kultur i klassrummet.** Ordning och reda i klassrummet är en förutsättning för goda skolresultat. Duktiga flickor ska inte sättas mellan stökiga pojkar för att lugna ner stämningen. Det är viktigt att upprätthålla ordningsregler, så att eleverna kan fokusera på sitt eget lärande. Läraren bör också säkerställa att pojkar och flickor får lika mycket talartid, även vid de tillfällen då undervisning bedrivs digitalt.
5. **Uppmuntra mäns goda föräldraskap.** Öppna förskolor ska också arbeta för att uppmuntra mäns föräldraskap, till exempel med att ordna pappaträffar. Socialtjänsten ska verka för att fäder involveras vid ärenden rörande barnen och inte slentrianmässigt vända sig enbart till mamman.
6. **Samordna myndighetsutövning vid våld mot kvinnor.** Våldsutsatta kvinnor ska få ett samordnat och evidensbaserat stöd från första kontakten med socialtjänsten.
7. **Säkra långsiktighet för kvinno- och mansjourerna.** Stödet till kvinnojourer och mansjourer ska vara långsiktigt och främja hög kvalitet. De årliga ansökningarna för föreningsbidrag gör jourernas långsiktiga planering av verksamheten svår. Kvinnojourer och mansjourer ska ses som viktiga samhällsinstitutioner som i många fall hjälper kommunen att ta sitt lagstadgade ansvar för våldsutsatta kvinnor och män. I stället för årliga kommunala föreningsbidrag som gör verksamheten svårplanerad, är en bidragsram för minst en rullande treårsperiod att föredra framför årligt bidrag, förenat med villkoret att verksamheten drivs som planerat.
8. **Inrätta fler utslussningslägenheter för våldsutsatta kvinnor.** Ett skyddat boende är en temporär lösning när en kvinna har lämnat en våldsamt relation. Våldsutsatta kvinnor har sällan råd att flytta till eget boende direkt efter att de har sökt skydd från våld. Därför är det viktigt att inrätta fler utslussningslägenheter så att en kvinna som lämnar sin våldsamma partner inte riskerar att bli hemlös.
9. **Kartlägg och klargör förekomsten av hedersrelaterat våld mot unga.** För att kunna arbeta mot hedersförtryck måste dess utbredning och natur kartläggas i kommunen. Hedersförtryck har mycket olika uttryck som kräver olika åtgärder. Förekomst av tvångsgifte, könsstympning och hedersmord är de grävsta formerna, men även förtryck i formen av social kontroll och begränsning av livsval såsom studier och partner ska kartläggas.

10. **Pojkar och unga män är både offer och förövare.** Pojkar och unga män i en hederskontext lever med dubbla roller, dels som offer eftersom de påtvingas de hedersnormer som styr familjen, dels som förövare eftersom de förväntas försvara familjens heder genom att kontrollera sina systrars liv. Kompetens i hedersfrågor måste också innefatta en förståelse för pojkars situation och särskilda behov, avseende deras roll i hedersproblematiken.
11. **Samhällsorientering för anhöriginvandrare.** Kvinnor som anhöriginvandrar har en möjlighet till ökad integrering och egenmakt genom den samhällsorientering som erbjuds. Alltför få tar denna möjlighet och kommunen bör arbeta för att öka deltagandet. För att få fler kvinnor att delta i samhällsorientering liksom i etableringsinsatser bör kommunen arbeta uppsökande mot nyanlända kvinnor.
12. **Jämställd förekomst och användning av idrottsanläggningar och fördelning av resurser** (simsport, roddsport, ridsport). Traditionellt sett har kommunen investerat i, och drivit idrottsanläggningar samt spontanidrottsytor som använts av pojkar och män i betydligt högre utsträckning än i sådana som använts av flickor och kvinnor. Kommunen bör kartlägga och analysera framtida investeringar i idrottsanläggningar ur ett jämställdhetsperspektiv. Idrottsanläggningar ska anläggas och utformas med tanke på tillgänglighet oavsett om du är utövare, tränare, medföljande förälder eller publik. Fördelning av ekonomiska och materiella resurser inom föreningar bör också ha ett jämställdhetsperspektiv.
13. **Underlätta livspusslet vid samhällsplanering.** När nya stadsdelar byggs måste offentlig infrastruktur byggas i samma takt. Kommunen ska säkerställa att exempelvis förskolor, vårdcentraler, idrottsmöjligheter, skolor och kollektivtrafik byggs i närområdet.
14. **Bygg bort otryggheten.** Kvinnor upplever otrygghet i det offentliga rummet i högre utsträckning än män. Befolkade offentliga rum och urbana stråk bidrar till att förebygga brott och minska känslan av otrygghet. Bättre belysning och sikt, levande bottenplan, fler offentliga mötesplatser, öppna fasader och bättre skötsel av det offentliga rummet samt utökad torghandel skapar en tryggare stad.
15. **Jämställd framkomlighet och säkerhet på trottoarer, gång- och cykelvägar.** Kommunen ska säkra en god och säker trafikmiljö på trottoarer, gång- och cykelvägar. Kommunen ska också ha en effektiv snöröjning och halkbekämpning som garanterar framkomligheten för alla användare; inklusive äldre med rollator, föräldrar med barnvagn och alla med nedsatt rörelseförmåga. Eftersom kvinnor oftare väljer andra färdmedel än bil är detta en jämställdhetsfråga.
16. **Vård av anhöriga är en jämställdhetsfråga.** Många kvinnor tar på sig ansvaret att ta hand om sina närstående äldre. Anhöriga ska ges anhörigstöd för att inte slitas ut. Kommunen ska erbjuda avlösning, ekonomiska bidrag, korttidsboende samt råd och information.
17. Det ska finnas tydliga och effektiva system för medarbetare att anmäla sexuella övergrepp eller andra handlingar som är brottsliga eller bryter mot kommunens grundläggande värderingar. Att anmäla ska aldrig innebära någon risk för den som anmäler. Därför är det viktigt att den **visselblåsarfunktion** som vi infört blir kvar.
18. Underlätta ett **jämställt familjeliv**. Kommunen ska verka för att möjliggöra för de anställda att ha ett jämställt familjeliv. Med hjälp av god verksamhetsplanering ska därför heltidsanställningar om möjligt vara förstahandsalternativet. Manliga anställda ska också uppmuntras att dela på föräldraledigheten med sin partner.
19. Få **fler män att arbeta inom förskolan**, till exempel genom att anpassa VFU (verksamhetsförlagd utbildning/praktik) så att män på förskolläraryrket får komma till en förskola där även andra män arbetar i en barngrupp.

8. Samhällsbyggnad, trafik och bostäder

Frågan om samhällsbyggnad handlar inte bara om arkitektur, det handlar också om bostäder, trygghet, kultur, naturupplevelser, fritid och inte minst om levande landsbygd och levande stadskärnor. I dragkampen om framtidens invånare och företag med andra kommuner vill vi att kommunen ska växa och utvecklas med stil, varsamhet och kärlek. Det är därför Liberalerna sett till att kommunen idag har en **stadsarkitekt** och ett **landsbygdsprogram**, men mer behöver göras. Därför vill vi:

1. Ta fram ett **arkitekturprogram** för alla tätorter i kommunen, men också för landsbygden. Ett arkitekturprogram förtydligar kommunens ambitioner för en attraktiv och hållbar plats att leva, bo och verka i. I arkitekturprogrammet definieras flera viktiga begrepp som till exempel arkitektonisk kvalitet, mänsklig skala och levande stad. Ett arkitekturprogram beskriver också hur arkitektonisk kvalitet ska styras i den kommunala planeringsprocessen.
2. Ta fram en ny **översiktsplan** som tydligt verkar och underlättar för nybyggnation på landsbygden i framförallt kollektivtrafiknära lägen och lägen med god samhällsservice.
3. Ta fram nya **fördjupade översiktsplaner** för Rådmansö, Bergshamra och Grisslehamn. Planändringar underlättas av att det finns aktuella fördjupade översiktsplaner.
4. När **detaljplaner** upprättas ska behovet av förskolor, skolor, LSS-bostäder och äldreboenden beaktas.
5. Ha en aktiv **bostadsplanering**, som tillgodoser behovet av ett allsidigt bostadsbehov runt om i kommunens olika delar. Norrtälje kommun behöver prioritera utbyggnaden av fler **villaområden**, men också se till att det byggs fler **hyreslägenheter**, som för många är den naturliga och moderna bostadsformen under livets olika skeden.
6. Prioritera **trygghetsperspektivet** vid ny- och ombyggnation och förbättra belysningen vid gång- och cykelvägar och i parker.
7. Uppmuntra tillkomsten av **småskaliga gemensamma VA-lösningar** på landsbygden. Idag ligger miljöproblemen främst hos gamla avlopp, inte nya enskilda avlopp. Dessa ska därför inte motarbetas. Fungerande vatten och avlopp är en grundläggande förutsättning för att skärgården ska utvecklas. För bygglovshandläggare är ofta VA-frågan avgörande för bifall eller avslag för byggande.
8. **Satsa på lekplatser, skolgårdar och platser för spontanidrott.** Norrtälje kommun kommer att växa mycket de närmaste åren och med förhoppning att locka fler barnfamiljer till kommunen är bra utemiljöer för barn viktiga. Det gäller alla lekplatser och skolgårdar i kommunen.
9. Verka för att **dispens att bygga ut** hanteras mera generöst. Det är viktigt att de lokala företagen har rimliga möjligheter att förnya och bygga ut sin verksamhet för att denna över huvud taget ska kunna leva vidare. Utan dessa skärgårds- och landsbygdsföretag undergrävs förutsättningarna för en livskraftig skärgård och landsbygd för alla. Strandskyddet får inte hindra de boende att utveckla sin närmiljö och underlätta för generationskiften.
10. Inom "samlad bebyggelse" möjliggöra **lättnader i strandskyddet**. Strandskyddet hämmar en utveckling på öar med fastboende vad gäller bryggor, bostadsutveckling och tillkomst av verksamhetslokaler.
11. Utbyggnad av **vindkraft** ska koncentreras till redan exploaterade områden och platser med relativt låga värden för naturvård, kulturmiljö och friluftsliv. Vindkraftsparken får inte inkräkta på skyddade naturområden och särskild hänsyn ska tas till miljöerna i kust- och skärgårdslandskapet.
12. Aktivt och strategiskt arbeta för att **lyfta fram, kommunicera och marknadsföra alla fördelar och möjligheter med att bo och verka i skärgården och på landsbygden** i Norrtälje kommun. Fler fritidsboende ska uppmuntras att bli permanentboende.

13. Verka för att utveckla båtfaciliteterna med **sjötankningsställen**, till exempel vid Bromskär.
14. Verka för anläggning av en **småbåtshamn** vid Skeboåns utlopp i Hallstavik.
15. Verka för anläggning av fler **båtramper**, till exempel i Bergshamra.
16. Öka möjligheterna för boende i husbåt genom att erbjuda **husbåtsplatser** ibland annat Norrtälje hamn.

8.1 Gator, parker och parkering

1. Ersätta flera trafik korsningar med **cirkulationsplatser** (rondeller) för att skapa ett smidigare trafikflöde.
2. Verka för **halkfria gator** och god snöröjning. Gång- och cykelvägar behöver prioriteras högre vid snöröjningen.
3. **Handikappanpassa trafikövergångar** och i största möjliga mån fasa ner höga kantstenar. Vid anläggning av kullerstenar ska särskilda tillgänglighetsaspekter beaktas.
4. Öka incitamenten för att **korta ner tiden som en väg är avstängd** för till exempel ledningsdragningar genom att debitera en högre avgift/dygn som en väg är avstängd. Idag tas en avgift ut först efter två veckor och avgiften uppgår endast till 100 kr/dygn, vilket inte ger tillräckligt med incitament för att korta ner tiden som en väg är avstängd. Skyltningen måste dessutom bli bättre om varför och hur länge en väg är avstängd.
5. Verka för en generell **hastighetsgräns** inom tätbebyggt område till **40 km/tim** på kommunens vägnät. Vid skolor och där 30 km/tim är motiverat ska också hastigheten säkerställas i den fysiska utformningen.
6. Verka för **upprustning av det statliga vägnätet** i kommunen, inte minst väg 276.
7. **Höja kvoten på 0,4 parkeringsplatser** per bostadslägenhet. Idag ligger Norrtälje kommun bland de lägsta i landet och det är inte rimligt i en pendlare kommun.
8. Fler stadsnära **pendlarparkeringar** behövs tillsammans med en fortsatt utbyggnad av parkeringar och pendlarparkeringar vid kollektivtrafiknoder och replipunkter.
9. **Minsta fria parkeringstid på de större parkeringsplatserna ska vara två timmar**. På så vis bidrar vi till levande stadskärnor.
10. Verka för **fler el-laddstolpar**. Åtgärder vid kollektivtrafiknoder såsom pendlarparkeringsplatser och replipunkter ska särskilt beaktas.
11. **Rusta upp kommunens alla gång- och cykeltunnlar**. Målet är att alla tunnlar ska bidra till en tryggare miljö och ge gående något fint att titta på. Ett exempel på en gångtunnel som redan har rustats upp är gångtunneln vid Sportcentrum i Norrtälje, med gestaltningar av figurer som utövar olika sporter. Ett annat exempel gångtunneln vid badhuset i Rimbo som gestaltar ett tåg.
12. Verka för fler **parkbänkar** i anslutning till backar eller större stigningar.
13. Vid planering av nya bostadsområden ska utrymmen avsättas för **trottoarer** om det inte finns separata gång- och cykelvägar.
14. Fortsätta kämpa för att Norrtälje kommun ska vara en trygg och säker kommun att cykla i. Vi vill verka för såväl ideella som kommunala lösningar för att **bygga gång- och cykelvägar** längs de mest trafikerade vägarna. Några av de sträckor vi anser att det behövs gång- och cykelvägar på är:
 - Mellan **Roslagsbro (Utlunda)** och Norrtälje
 - Mellan **Svanberga** och Norrtälje
 - Mellan **Frötuna skola** och **Björnö**
 - Mellan **Bergshamra** och Norrtälje
 - Mellan **Görla/Mellingeholm** och Norrtälje
 - Mellan **Rådmansö skola** och **Södersvik**
 - Mellan färjeläget i **Köpmanholm** och **Blidö IP**
 - Mellan **Lundbyvallen** och **Svensbodakorset** (Riala/Bergshamra)
 - Mellan **Skärsta** och **Sättra** (Hallstavik)
 - Mellan **Hallstavik** och **Herräng**

- Mellan **Rimbo** och **Rö**, från Rimbo upp mot **Edsbro** (gamla banvallarna)

Vi behöver även sammanhängande cykelväg nät i Norrtälje, Rimbo, Hallstavik, Bergshamra, Grisslehamn och Älmsta. På vissa sträckor (såsom mellan Asplundsvägen och Svensbodakorset i Bergshamra) behöver även belysning anläggas.

Gång- och cykelvägar inom en radie av minst fyra km runt alla skolor ska prioriteras, för att de barn som därför inte har rätt till skolskjuts ska kunna ta sig till och från skolan på ett säkert sätt. För att uppnå detta behöver det nuvarande gång- och cykelprogrammet revideras.

15. Verka för **3-30-300-regeln** tillämpas som norm i stadsplanering. Regeln innebär att alla ska kunna se minst **3** träd från sitt hem, sin skola och sin arbetsplats. **30** avser hur stor krontäckningsgrad ett stads kvarter minst bör ha. Måttet krontäckningsgrad talar om hur stor del av en yta som skuggas av trädkronor. Måttet har visat sig vara ett användbart redskap för att räkna ut värdet av de ekosystemtjänster som träd bidrar med. **300** avser det längsta avstånd invånarna bör ha till ett grönområde.

8.2 Busstrafik

Kommunen ansvarar inte för kollektivtrafiken, men kommunen och har ändå stort inflytande och det är viktigt att kommunen utnyttjar det inflytandet. En väl fungerande kollektivtrafik är en förutsättning för att vi ska kunna resa till och från arbete, utbildning, fritidsaktiviteter och samhällsservice. Dessutom skapar kollektivtrafiken nytta genom att vidga arbetsmarknadsregionen och genom att minska klimatutsläppen. Nedan ser du vilka huvudsakliga förändringar i kollektivtrafiken vi vill att kommunen ska driva – nu kör vi!

1. Verka för att **giltighetstiden för enkelbiljett höjs från 75 minuter till 120 minuter**. Norrtälje kommun utgör en tredjedel av länets yta vilket innebär att resande mellan Stockholm och Norrtälje stads omland måste stämpla två gånger för att fullgöra sin resa. För att främja resandet med kollektivtrafiken vill vi att giltighetstiden höjs till 120 minuter, eller att andra lösningar skapas för resande till och från Norrtälje kommun.
2. Verka för en **ny stombusslinje mellan Norrtälje-Rimbo-Arlanda** utan omstigning vid Åby vägskäl och med möjlighet till vidare koppling mot den regionala stadskärnan Arlanda-Märsta. Goda kommunikationer till Stockholm, Arlanda och Uppsala är av stor betydelse för Rimbo och Norrtälje kommuns utveckling. En stombuss är en (blå) buss som trafikerar över större avstånd i länet och som kännetecknas av hög turtäthet och snabbhet.
3. Verka för att **Roslagsbanan förlängs till Rimbo och Arlanda**.
4. Verka för att **busslinje 676** mot Stockholm utvecklas med fler snabbturer och med linjeförlängningar på vissa turer under högtrafik inom Norrtälje stad (såsom Solbacka, Färsna och Vigelsjö). Linje 676 ska inte användas som lokalbuss mellan universitetsområdena och mellan Täby och Danderyd där andra alternativ i kollektivtrafiken finns för dessa resenärer. Därför vill Liberalerna se ett förbud mot påstigning från Roslags-Näsby i riktning mot Tekniska Högskolan samt ett förbud mot avstigning mellan Tekniska Högskolan och Universitetet i riktning mot Norrtälje.
5. Verka för att linje 676 kompletteras med en **direktlinje till Karolinska sjukhuset och Hagastaden**, som är ett betydande arbetsplatsområde och plats för forskningsinstitutioner.
6. Verka för att **busslinje 677** mot Uppsala utvecklas med fler snabbturer och med linjeförlängningar på vissa turer under högtrafik inom Norrtälje stad (såsom Solbacka, Färsna och Vigelsjö).
7. Verka för att **busslinje 631** utvecklas och kompletteras med nya kollektivtrafiklösningar på Rådmansölandet. Den nuvarande lösningen för Rådmansö med ringlinje ger upphov till långa restider och låg konkurrenskraft gentemot bilen. För att skapa en mer konkurrenskraftig kollektivtrafiklösning behöver Rådmansö trafikerats av dubbelriktade

- linjer via Gräddö respektive via E18 mot Kapellskär. På Rådmansös inland bör anropsstyrd trafik studeras som ett komplement till dessa dubbelriktade linjer. Busslinjen behöver också utökas med fler sena kvällsturer och natturer.
8. Verka för utökat antalet turer med **busslinje 637** och att tidtabellen anpassas så att elever på Norrsundsskolan och Grisslehamns skola bättre kan ta sig till och från skolan.
 9. Verka för att **busslinje 639** utvecklas till stomlinje och erbjuder tillräckligt turutbud med bussar av god standard som lämpar sig för långväga busspendling med möjlighet att arbeta ombord. Busslinjen är väsentlig för kollektivtrafikförsörjningen av stråket Hallstavik – Edsbro – Rimbo – Stockholm. Linjen trafikerar två kommundelscentra i en kommun som utgör en tredjedel av Stockholms läns yta. Dessutom är linjen kopplad vidare mot Östhammar som är ett kommuncentra. När utbyggnaden av området mellan Västertorpsvägen och Rånäsvägen är klar bör linje 639 trafikera norra Västertorp.
 10. Verka för att **busslinje 661** mellan Vallentuna-Kårsta förlängs till Närtuna, så att boende i Närtuna och övriga delar av kommunen lätt kan nå Roslagsbanan.
 11. Verka för att **busslinje 686** mot Kista behålls och utvecklas. En direktlinje mellan Norrtälje och Kista är viktig för att möjliggöra tillväxt och regional utveckling. Om linje 686 läggs ned kommer restiden att förlängas med upp till 20 minuter på en resa som redan tar 75 minuter. Med de bytesmöjligheter som skapas med linje 612 Täby-Kista bör snarare linjesträckningen för 686 förändras så att linjen upphör att trafikera Arninge för att istället trafikera norrortsleden vilket innebär snabbast möjligast väg mot Kista.
 12. Verka för att **busslinje 696** för närtrafiken i Norrtälje stad ses över vad gäller hållplatser vid t.ex. Knutby centrum och badhuset.
 13. Verka för att inrätta en ny busslinje mellan **Norrtälje – Bergshamra – Brottby**. Bergshamra är ett attraktivt område att bosätta i och inflyttningen har varit stark det senaste decenniet. Bergshamra ligger geografiskt bra till för att arbeta i Stockholmsområdet, men det saknas idag förbindelser med kollektivtrafik som förhindrar Bergshamra från att utvecklas. En ny linje mellan Bergshamra och Brottby har potential att förkorta restiden till Stockholm med 30 minuter. Det behövs även tätare busstrafik mellan Bergshamra och Norrtälje.
 14. Verka för att inrätta en stombusslinje längs väg 76 mot **Östhammar** och **Forsmark**.
 15. Verka för att **bussterminalerna och vänthallarna** i Norrtälje, Rimbo och Hallstavik rustas upp till resecentrum som är smarta, inbjudande och trygga, exempelvis som i Uddevalla och Helsingborg. Planeringen av en ny bussterminal i Norrtälje stad måste återuppstartas och framför allt tidsättas. Eftersom Kollektivtrafikplanen innehåller många åtgärdsbehov till stora kostnader anser Liberalerna att Trafikförvaltningen måste prioritera åtgärderna och säkerställa finansiering för dessa. Det är inte acceptabelt att så stora projekt som bussterminaler i Norrtälje kommun pausas på obestämd framtid.
 16. Verka för fler **bussväderskydd**. Liberalerna ser mycket positivt på det bussväderskyddsprojekt som pågick i regionen under 2015 och hur arbetet med att involvera kommunen har bedrivits. Därför vill vi att Trafikförvaltningen återupptar detta projekt och fullgör intentionen om 1 000 nya väderskydd. I Norrtälje kommun finns allvarliga brister med för grunda bussfickor som är ett trafiksäkerhetsproblem för oskyddade trafikanter, vilket minskar kollektivtrafikens attraktivitet.
 17. Verka för ökad trafiksäkerhet för **oskyddade trafikanter** vid busshållplatser. I Norrtälje kommun finns stora brister för resenärer att kunna ta sig till hållplatser. Utmed i stort sett hela vägnätet saknas väggrenar och gång- och cykelytor samt även parkering för cykel. Liberalerna har länge drivit frågan om att Trafikverket måste möjliggöra för boende att kunna ta sig till närmsta hållplats eller till närmsta serviceort på ett trafiksäkert sätt. Liberalerna anser därför att Region Stockholm måste komplettera trafikollektivplanen vad gäller det statliga ansvaret och bidra till kommunens arbete att verka för fler gång- och cykelvägar på landsbygden.
 18. Verka för bättre **kvällstrafik** under vardagar samt **natttrafik** under fredagar och lördagar till/från orterna och Norrtälje stad. Vi är glada över att Rimbo och Hallstavik har fått en förstärkt kvällstrafik till/från Norrtälje samtliga veckodagar och natttrafik fredagar- och lördagar, men det är också viktigt att detta utbud behålls. Fler sena kvällsturer och natturer behövs på **busslinje 620** mot Bergshamra, **busslinje 631** mot Rådmansö, **busslinje 638** mot Vätö, **busslinje 634** mot Blidö och **busslinje 641** mot Hallstavik.

19. Verka för att arbetet med att införa **anropsstyrd** trafik på vissa linjer och tider med lågt passagerarantal fortsätter. Det är samtidigt viktigt att anropsstyrd trafik innebär ett komplement till nuvarande busstrafik och att anropsstyrd trafik inte innebär en försämring av det nuvarande linjenätet.
20. Verka för att det införs fler **vinkområden** på landsbygdslinjer för att öka flexibiliteten med hållplatsavstånd i dessa områden.
21. Verka för att ändringar av turer som berör skolor föregås av ett ordentligt samråd med tid för förankring.

8.3 Sjötrafik

Utän en väl fungerande sjötrafik får vi ingen levande skärgård. För en bättre fungerande sjötrafik vill vi bland annat:

1. Verka för en **regelbunden sjötrafik året runt**. De små skärgårdsredarna är en strategisk tillgång för att säkerställa en tillförlitlig skärgårdstrafik både för de som bor och driver företag i skärgården och för fritidsboende och mer tillfälliga besökare. Om turisterna kommer ut, kan också vandrarhem, krogar, caféer, gallerier m.m. ha öppet längre säsong.
2. Verka för att sjötrafiken erbjuder goda möjligheter till **skol- och arbetspendling** samt ge fler möjlighet att utträta ärenden i serviceorter med rimliga tidsperspektiv.
3. Behålla **Norra båtlinjen**. Norra båtlinjen mellan Norrtälje hamn och Arholma blev en framgång och bör permanentas.
4. Delta aktivt i regionala projekt såsom "ö till ö" samt replipunktssatsningen. Den senare med syfte att förbättra tillgänglighet och rese- och varutransportmöjligheter för de boende i skärgården.
5. Verka för att förändringar i form av **ändrade tidtabeller och vilka bryggor som angörs** utgår ifrån de boendes villkor. Det är också av stor vikt att förändringar kommuniceras i god tid innan de genomförs. Trafikförvaltningen måste i god tid presentera en lösning för hur trafiken ska omdirigeras i det fall en brygga anses otjänlig. Bryggors status och skick samt Trafikförvaltningens krav för att angöra bryggor måste planeras långsiktigt och ha föregåtts av samråd med berörd huvudman för bryggan som måste ha möjlighet att inom en planerad tid och ofta i samverkan med andra aktörer få vidta nödvändiga åtgärder.
6. Verka för att bryggorna vid **Fejan, Bromskär och Duvnäs** (linje 24, 27, 28, 31) fortsätter att angöras. Om vissa bryggor inte kan angöras kan detta innebära stora negativa konsekvenser för såväl boende som näringsliv. Särskilt efterlyser Liberalerna en konsekvensbedömning kring indragning av bryggan på Fejan.
7. Verka för att **linje 30 Simpnäs-Arholma** och **linje 31 Räfns-Tjockö-Fejan** fortsätter trafikeras. Liberalerna är emot förslaget att påbörja översyn av indragen trafik, särskilt om reseunderlaget baseras på 2020 där resandet kraftigt minskade i kollektivtrafiken på grund av pandemin. Enligt intentionerna i RUF ska kärnörar ha minst 5 välanpassade turer per dag som basutbud vilket inte skulle uppfyllas om turer dras in. För skolelever boendes på Lidö måste fler av turerna på linje 31 möjliggöras som anropsstyrd från Lidö.
8. Verka för att **linje 40 (Nord-sydlinjen)** trafikeras Räfns eller Norrtälje stad. Norrtälje stad är ett populärt resmål under sommartid och en angöring eller koppling till staden skulle tillföra attraktionskraft till linjen. Norra båtlinjen utgår redan från staden och ytterligare en möjlighet är att dessa linjer passar på varandra för byte i Räfns och att detta kommuniceras tydligt i marknadsföring och tidtabeller.

8.4 Möjligheternas Norrtälje

I Norrtälje stad vill vi göra följande specifika satsningar:

1. Göra **gågatan** i Norrtälje innerstad bilfri, med begränsade tider då fordonstrafik är tillåten.
2. Bidra till en **levande stadskärna** i Norrtälje. Då kunder alltjämt är bilburna i hög utsträckning krävs god tillgång till **parkeringsplatser** i närheten till stadskärnan. Ett parkeringsgarage vid kvarteret Jupiter (Tullenparkeringen) ska därför uppföras. Vi vill också verka för utökad **torghandel** och verka för att det finns plats för **turistbussar** att parkera, för att underlätta turism och uppmuntra till handel.
3. Tillåta **nattparkering** i hamnen.
4. Verka för att Region Stockholm inför fri **parkering vid Norrtälje sjukhus**.
5. Erbjud **elever och lärare fler parkeringsplatser vid Rodengymnasiet**.
6. Utredda möjligheten att använda **Södra bergen** till ett område för **friluftsmuseum** och kultur. Vi vill också sätta upp skyltar på Södra bergen om Norrtäljes historia och en beskrivning av de landmärken man kan se därifrån. Vi vill även se över möjligheten att skapa en hundrastgård på Södra bergen, vilket skulle kunna bidra till att öka tryggheten. Vidare behöver gångvägen upp till Pythagoras rustas upp.
7. Skapa ett "**all-aktivitetshus**", som förutom **bibliotek** skulle kunna kompletteras med en större scen såväl som mindre scener. Behöver du repa en teaterföreställning, träna dans eller öva körsång för att sedan kunna göra ett uppspel, show eller konsert? Det är några exempel på vad man skulle kunna göra i ett all-aktivitetshus. Ett all-aktivitetshus skulle även kunna inrymma en **fritidsgård**.
8. Bygga ut **aktivitetsparken** i Societetsparken med klätterställning, utomhuspingisbord, basketkorg, klätternvägg, tennisvägg och beachvolleyplan. Ett gott exempel på hur detta kan se ut är Solvallsparken i Uppsala.
9. Rusta upp **utomhusscenen** och toaletterna i **Societetsparken**.
10. Se över möjligheten för att skapa en **skridskobana** i Societetsparken på vintern.
11. Anlägga en **lekpark** som Pelle Svanslösparken i Uppsala eller Mulle Meck i Solna.
12. Förbättra **belysningen**, till exempel mellan Offenciven och Esplanaden längs strandsidan och på gångvägen mellan Ahlsells och Östra Knutby.
13. Anlägga fler **ställplatser för husbilar** med erforderlig infrastruktur i övrigt som är till gagn för den turisttypen.
14. Utöka möjligheten till **spontanidrott**, till exempel genom att anlägga ytterligare en **discgolfbana** (exempelvis vid Flygfältet) och genom att utveckla Norrgärdet/Grindparken med fler **spontanidrotter** och genom att rusta upp Vargheden.
15. Se över möjligheten för att bygga en **skatepark** inomhus.
16. Bygga en till fullskalig **sporthall med publikläktare**.
17. Ersätta flera trafik korsningar med **cirkulationsplatser** (rondeller) för att skapa ett smidigare trafikflöde, särskilt vid Gustaf Adolfs väg/Drottning Kristinas väg, Estunavägen/Stockholmsvägen, Vätövägen/Baldersgatan och Roslagsgatan.
18. Bredda **Vätövägen** och bygga en väg mellan Baldersgatan och Estunavägen.
19. Behålla Norrtälje busstation centralt i Norrtälje där den ligger idag och upprusta den till ett **resecentrum** som är smart, inbjudande och tryggt, exempelvis som i Uddevalla och Helsingborg.
20. Verka för en generell **hastighetsgräns** inom tätbebyggt område till **40 km/tim** på kommunens vägnät. Vid skolor och där 30 km/tim är motiverat ska också hastigheten säkerställas i den fysiska utformningen.
21. Verka för att **busslinje 696** för närtrafiken i Norrtälje stad ses över vad gäller hållplatser vid t.ex. Knutby centrum och badhuset.
22. Verka för att **bussterminalen och vänthallen** rustas upp till ett resecentrum som är smart, inbjudande och tryggt, exempelvis som i Uddevalla och Helsingborg. Planeringen av en ny bussterminal i Norrtälje stad måste återuppstartas och framför allt tidsättas.
23. Verka för att **Norrtäljeanstalten** (fängelset) på sikt erbjuds en alternativ placering inom kommunen.

24. Verka för anläggande av en **småbåtshamn** längs Norrtäljevikens södra sida vid den framtida exploateringen av Björnö.

8.5 Möjligheternas Rimbo

I Rimbo vill vi göra följande specifika satsningar:

1. Bygga ut **Skarsjöparken** med klätterställning, utomhuspingisbord, basketkorg, klätterrägg, tennisvägg och beachvolleyplan. Ett gott exempel på hur detta kan se ut är Solvallsparken i Uppsala.
2. Omvandla det tilltänkta industriområdet vid tennisplanen i Bålbro till **villamark**.
3. Verka för anläggning av en **paddelhall**.
4. Verka för fler trafik Korsningar med **cirkulationsplatser** (rondeller) för att skapa ett smidigare trafikflöde, särskilt vid korsning av väg 77/280.
5. Handikappanpassa och införa belysning på **strandpromenaden** vid Långsjön.
6. **Ta vara på Rimbos närhet till Arlanda** genom att erbjuda bostäder, mark till företag och erbjuda god kommunal omsorg nära Arlanda.
7. Verka för att **Roslagsbanan förlängs till Rimbo och Arlanda**.
8. Lyfta **standarden på ett flertal kommunala idrottsanläggningar** och omklädningsrum (inte minst Mullevallen i Rimbo och idrottshallen i Hallstavik). Under nästkommande mandatperiod behöver en plan tas fram, som även inkluderar föreningsdrivna anläggningar.
9. Hålla en hög standard på kommunens **utomhus- och friluftsbad** och göra baden tillgängliga för alla. Rusta upp sanitetsbyggnaderna vid exempelvis Arkadiens badplats.
10. Verka för en generell **hastighetsgräns** inom tätbebyggt område till **40 km/tim** på kommunens vägnät. Vid skolor och där 30 km/tim är motiverat ska också hastigheten säkerställas i den fysiska utformningen.
11. Verka för en **ny stombusslinje mellan Norrtälje-Rimbo-Arlanda** utan omstigning vid Åby vägskaal och med möjlighet till vidare koppling mot den regionala stadskärnan Arlanda-Märsta. Goda kommunikationer till Stockholm, Arlanda och Uppsala är av stor betydelse för Rimbo och Norrtälje kommuns utveckling. En stombuss är en (blå) buss som trafikerar över större avstånd i länet och som kännetecknas av hög turtäthet och snabbhet.
12. Verka för att **bussterminalen och vänthallen** rustas upp till ett resecentrum som är smart, inbjudande och tryggt, exempelvis som i Uddevalla och Helsingborg.
13. Verka för att **busslinje 677** mot Uppsala utvecklas med fler snabbturer.
14. Verka för att **busslinje 661** mellan Vallentuna-Kårsta förlängs till Närtuna, så att boende i Närtuna och övriga delar av kommunen lätt kan nå Roslagsbanan.

8.6 Möjligheternas Älmsta

I Älmsta vill vi göra följande specifika satsningar:

1. Verka för ett sammanhängande cykelvägnät i Älmsta.
2. Bygga en ny sammanhållen F-9 skola.
3. Prioritera renovering och utbyggnad av Älmsta förskola.
4. Verka för att Trafikverket upprättar rastplatser, bland annat i närheten av Älmsta.

8.7 Möjligheternas Hallstavik

I Hallstavik vill vi göra följande specifika satsningar:

1. Verka för att det byggs ett nytt **resecentrum** som är smart, inbjudande och tryggt, exempelvis som i Uddevalla och Helsingborg. Hallstavik förtjänar en riktig **vänthall**.
2. Skapa färdiga företagstomter.
3. Fixa **sittplatser** vid skateparken.
4. Bygga en lekplats vid skateparken.
5. Verka för anläggning av en **småbåtshamn** vid Skeboåns utlopp i Edeboviken.
6. Stödja Häveröstiftelsens arbete med anläggande av park längs med Skeboån.
7. Verka för en generell **hastighetsgräns** inom tätbebyggt område till **40 km/tim** på kommunens vägnät. Vid skolor och där 30 km/tim är motiverat ska också hastigheten säkerställas i den fysiska utformningen.
8. Verka för bättre **kvällstrafik** under vardagar samt **nattrafik** under fredagar och lördagar till/från Hallstavik och Norrtälje stad. Vi är glada över att Hallstavik har fått en förstärkt kvällstrafik till/från Norrtälje samtliga veckodagar och nattrafik fredagar- och lördagar, men det är också viktigt att detta utbud behålls. Fler sena kvällsturer och natturer behövs på och busslinje 641.
9. Verka för att inrätta en stombusslinje längs väg 76 mot **Östhammar** och **Forsmark**.
10. Verka för att **busslinje 639** utvecklas till stomlinje och erbjuder tillräckligt turutbud med bussar av god standard som lämpar sig för långväga busspendling med möjlighet att arbeta ombord.

8.8 Möjligheternas Bergshamra

I Bergshamra vill vi göra följande specifika satsningar:

1. Verka för att inrätta en **ny busslinje** mellan Norrtälje – Bergshamra – Brottby. Bergshamra är ett attraktivt område att bosätta i och inflyttningen har varit stark det senaste decenniet. Bergshamra ligger geografiskt bra till för att arbeta i Stockholmsområdet, men det saknas idag förbindelser med kollektivtrafik som förhindrar Bergshamra från att utvecklas. En ny linje mellan Bergshamra och Brottby har potential att förkorta restiden till Stockholm med 30 minuter.
2. Verka för **tätare bussturer** och utökad kvälls- och nattrafik på busslinje 620.
3. **Cykelväg** mellan Lundbyvallen och Svensbodakorset (Riala/Bergshamra).
4. Verka för en **cykelvägs längsmed väg 276** mellan Bergshamra och Norrtälje
5. Vi behöver även sammanhängande cykelväg nät i Bergshamra och mellan Asplundsvägen och Svensbodakorset i Bergshamra behöver också **belysning** anläggas.
6. Verka för anläggning av fler **båtramper**.
7. Erbjud fler möjligheter för **spontanidrott**, till exempel genom att verka för flera utegym (exempelvis vid Länna skola).
8. Vid renovering och utbyggnad av förskolor prioritera **Länna förskola**.
9. Ta fram en ny **fördjupad översiktsplan** för Bergshamra.
10. Verka för att **Roslagsleden** mellan Hammarby och Penningby samt Överby och Lönsvik inte går längs med vägkanten till väg 276.

9. Tillgänglig vård och omsorg i framkant

Varje människa ska själv ha frihet att styra sitt liv, sin hälsa och sin framtid. För hälsa är frihet och patienter stärks av makt och kunskap att välja och möjlighet att vara delaktiga. Vi vill att vården och omsorgen som erbjuds är personlig och ser enskilda behov. Därför vill vi:

1. Värna om den framgångsrika samverkansformen mellan region och kommun för vård och omsorg (**Norrtäljemodellen**). Den ger en unik möjlighet att utveckla vård och omsorgsplanering i vårdkedjorna.
2. Att kommun och region ger Kommunalförbundet för sjukvård och omsorg i Norrtälje (KSON) en trygg och tillräcklig **finansiering** där kommunen tar sin del av ansvaret. En underfinansierad verksamhet hotar på sikt såväl valfriheten som tryggheten för dig som medborgare.
3. Stärka **akutvården** genom att behålla och utveckla verksamheten vid **Norrtälje sjukhus** som fullvärdigt **akutsjukhus**.
4. Planera för utbyggnad av sjukhuset för att klara framtida vårdbehov i nordost regionen.
5. Verka för högre tillgänglighet genom ökade öppettider på vårdcentralerna.
6. Säkerställa en **fast läkarkontakt** i primärvården med en patientansvarig läkare/vårdkontakt.
7. Alla vårdcentraler ska ha god geriatrisk kompetens.
8. Säkerställa att det finns en **psoriasisomfattning** genom att KSON tecknar ett eget avtal med Psoriasisföreningen eller att vården bedrivs inom Tiohundra AB:s regi.
9. Utveckla **anhörigstödet**. Anhöriga ska inte slitas ut. Avlastning och annat stöd måste erbjudas i sådan omfattning att anhöriga orkar ge så mycket stöd de vill. Bygg ut växelvård och avlösning, anhörigrträffar och utbildning för anhöriga. Ta till vara på frivilliga insatser via pensionärsföreningar, volontärintsatser och stötta Roslagsmodellens träffpunkter samt socialpsykiatrins träffpunkt.
10. Verka för en **mobil mammografibuss**. I Norrtälje kommun väljer så mycket som en av tre kvinnor att inte gå på sin mammografiundersökning. En mobil mammografibuss skulle öka tillgängligheten. De mobila mammografibussarna skulle också kunna erbjuda **prostataundersökningar**.
11. Ge **husläkarna** rimliga förutsättningar att kunna möta sina patienters behov. Hur många patienter som kan välja en viss läkare måste avgöras av vilka vårdbehov som patienter har. **Antal listade patienter per heltidsarbetande läkare ska inte överstiga Socialstyrelsens rekommendation**.
12. Göra det lätt att söka och få hjälp vid **psykisk ohälsa**. Den nära vården på vårdcentraler och ungdomsmottagningar ska kännas trygg och fungera även vid lätt psykisk ohälsa. Utbyggd psykisk hälsovård ska vara en prioriterad del i utvecklingen av vårdcentralerna (primärvården).
13. **Korta köerna** inom den psykiatriska vården för barn och unga (**BUP**). Tidiga insatser sparar både lidande och resurser. Kontaktvägarna till vården, såväl fysiskt som digitalt, måste också vara lättillgängliga för i synnerhet unga människor och i miljöer där de rör sig.
14. **Vårdens medarbetare ska ha bra löneutveckling** och möjligheter att påverka sin egen lön. Utbildning ska löna sig och därför ska individuell lönesättning tillämpas fullt ut. Det behövs särskilda lönesatser där det lönar sig för enskilda medarbetare att vidareutbilda sig, ta ansvar och bidra med erfarenheter från en lång karriär. En erfaren yrkesperson med specialistkunskaper inom medicin och omvårdnad ska tjäna väsentligt mer än en nyutexaminerad person.
15. **Lätta på vård- och omsorgspersonalens administrativa börda** genom modern digital teknik, så att de kan ägna mer tid åt sina vårdtagare.

9.1 Äldreomsorg

Självklart ska du även när du blir äldre ha frihet att bestämma över dig själv. Därför tycker vi att äldre ska få välja mer själva när det gäller till exempel boende, mat och hemtjänst. Vi vill också att anhöriga som vårdar äldre ska få bättre stöd. Därför vill vi:

1. Införa både biståndsbedömda och icke biståndsbedömda **trygghetsboenden**. Äldreboenden är idag förbehållna personer som behöver mycket vård och omsorg och som behöver personal i sin omedelbara närhet, dygnet runt. Därför behövs så kallade trygghetsboenden, som överbryggar steget mellan hemtjänst och äldreboende. Ett boende för äldre som är för friska för att bo på ett äldreboende, men som vill ha mer trygghet och social samvaro än vad de kan få i sitt nuvarande hem. Fler trygghetsboenden behövs för att ingen ska behöva vara ofrivilligt ensam.
2. Införa en mer flexibel **hemtjänst** som anpassas efter dig, där du som kund själv ska kunna bestämma över hur en del av den beviljade tiden ska användas.
3. Införa **eget hemtjänstteam** till varje omsorgstagare. Det är när samma person knackar på dörren varje dag som omsorgstagare och omsorgspersonal kan bygga en relation och känna en ömsesidig trygghet. Därför vill vi införa ett eget hemtjänstteam och minska antalet personer kring varje omsorgstagare. Idag möter en omsorgstagare i Norrtälje i snitt 14 olika personer under en tvåveckorsperiod. Målet är att antalet olika personer omsorgstagare ska träffa ska halveras till ett snitt om åtta.
4. Införa en **fast omsorgskontakt inom hemtjänsten**. Med en fast omsorgskontakt i hemtjänsten kan stödet och hjälpen bättre anpassas till den äldres behov och önskemål. Samordningsvinster kan uppnås då den fasta omsorgskontakten utgör en viktig informationskälla till anhöriga, närstående, arbetslaget och andra professioner inom vården och omsorgen. En tydlig fördel är också minskad oro hos anhöriga då de har en tydlig "väg in" i hemtjänsten.
5. Alla som bor på äldreboenden ska få **flera maträtter** att välja på. God och välsmakande mat är avgörande för livskvaliteten och äldre ska, precis som alla andra, kunna bestämma vad de ska äta.
6. Ordna med äldreboenden där man kan få ha **husdjur**. Husdjur ger värme och trygghet.
7. Varje äldreboende ska erbjuda en fast läkarkontakt.
8. Ge alla som fyllt 85 år rätt till plats på ett äldreboende. Samhället måste kunna tillgodose behoven hos åsrika som behöver tillgång till vård och omsorg dygnet runt.
9. Utveckla ett **seniorcentrum** med en samordnare som kan hjälpa och stötta föreningar att nå ut med information och som kan samordna alla aktiviteter och bedriva gemensam marknadsföring. Tanken är att det ska fungera som "Mitt lov", men också att tillhandahålla en central verksamhetslokal som heter "Seniorcenter".

9.2 Omsorg för dig med funktionsnedsättning

Att bestämma över sitt eget liv är en grundläggande rättighet. Den liberala politiken för människor med funktionsnedsättning är en del av det liberala frihetsuppdraget. Målet är att funktionsnedsättningen så långt som möjligt inte ska hindra individen från att leva ett självständigt liv och utveckla sina unika förmågor. Därför vill vi:

1. **Försvara LSS.** Bedömningen av LSS-lagstiftningen har blivit allt hårdare. Rätten till en personlig assistent har inneburit en revolution av frihet och ökad livskvalitet, den friheten ska kommunen inte begränsa.
2. Se fler **boendelösningar.** Personer med funktionsnedsättning ska ha tillgång till ett boende. Den som är i behov av bostadsanpassning måste få detta inom tre månader. Utbyggnaden av moderna boenden med särskild service ska fortsätta.
3. Göra det enklare att resa. **Färdtjänst och turbundna resor** ska vara anpassad för personer med funktionsnedsättning, ha god lokalkännedom och komma i tid, annars ska kraftiga viten utgå om man inte uppfyller de krav som ställs.
4. Allt fusk med assistansmedel ska bekämpas. Tillsynen behöver skärpas för att upptäcka och stoppa oseriösa företag.
5. Säkerställa att de som har rätt till och vill ha en individuell plan inom LSS får det.

10. En levande landsbygd och skärgård

Norrtälje kommun är mer än ett fåtal tätorter. Du ska ha möjlighet att bo och arbeta på landsbygden och i skärgården och samtidigt ha tillgång till en grundläggande samhällsservice. Det handlar om saker som att kunna driva företag, utbilda sig och ha tillgång till fungerande infrastruktur. Du ska kunna leva som du vill, var du vill.

För att detta ska vara möjligt vill Liberalerna underlätta för bosättning, främja företagande och entreprenörskap, se över regelverk för att underlätta och förenkla, främja besöksnäringen samt underlätta och stimulera lokala initiativ som främjar skärgårdens och landsbygdens utveckling. Vi ska inte glömma att kommunens attraktiva landsbygd har formats av ett småskaligt jordbruk med betande djur där åkrar, ängar, hagmarker, skog och sjöar blandas till en fantastisk mosaik. Det landskapet vill vi ha kvar och därför ska vi alltid främja och underlätta ett aktivt jordbruk för att bibehålla en levande landsbygd.

Kommunen behöver aktivt och strategiskt arbeta för att lyfta fram, kommunicera och marknadsföra alla fördelar och möjligheter med att bo och verka på landsbygden i Norrtälje kommun, som är Sveriges populäraste landsbygd.

Vår politik för en levande landsbygd och skärgård utgör en integrerad del av hela vår politik och det som nämns nedan återfinns också i andra delar av detta handlingsprogram.

10.1 Företagande och näringsliv

Begrepp som bidrag, projekt och satsning har dominerat vokabulären i skärgårds- och landsbygdspolitiken, medan frihet, gott företagsklimat, skatter som främjar initiativ och arbete alltför ofta lyser med sin frånvaro. Det vill vi i Liberalerna ändra på. Skärgården och landsbygden behöver en mer tillväxtvänlig politik. Därför vill vi:

1. **Förenkla** för verksamheter inom till exempel turism, besöksnäring och livsmedelsproduktion, som bara är öppna en del av året att utöka sin verksamhet. Samhällets regelverk och stödformer tar alldeles för sällan hänsyn till den småskalighet och det säsonsberoende som skärgårdens och landsbygdens olika verksamheter präglas av. Minskade byråkratiska hinder är en viktig åtgärd för detta.
2. **Främja det lokala jordbruket, lokalproducerade varor och tjänster.** Vid planering av upphandling och inköp ska hänsyn tas till mindre företags behov av information och framförhållning.
3. Bygga ut **bredbandet**. Utbyggnad av bredbandsnätet är en central fråga för att skapa fungerande förutsättningar för såväl året-runt-boende, företagande som turism och kan i skärgården eller på landsbygden inte vara beroende av marknadsvillkor.
4. Verka för att Region Stockholm tillsammans med SL, Waxholmsbolaget, Visit Roslagen och till exempel Skärgårdsstiftelsen och företagare i skärgården ser över hur samarbetet med såväl svenska som internationella resebyråer kan förbättras för att **främja turistbesök**. Norrtälje kommuns skärgård och landsbygd är viktiga turistmål, och vi vill att fler turister lätt och smidigt ska kunna ta sig ut och besöka dessa. Det skulle förbättra förutsättningarna för permanentboende, näringsidkare och småföretagare och bidra till att skapa en mer livskraftig skärgård.
5. Tillsätta en **finansieringslots** för att stötta idéer och initiativ och bistå med vilka möjligheter som finns kring olika bidragsmöjligheter; lokal utvecklingspeng, skärgårdsmedel, medel från Länsstyrelsen, Leader, andra EU-finansierade program etcetera. Ett strategiskt arbete behövs som initierar och marknadsför kommunens intentioner kring samverkan med lokala utvecklingsgrupper, markägare med flera kring utvecklingsprojekt, gärna i samverkan med Åland och Åbolands skärgård.

10.2 Kultur, idrott och turism

Skärgårdens och landsbygdens möjligheter att utvecklas som besöksdestination är mycket goda och ska stödjas. Vi vill ge möjlighet för flera att ta del av skärgårdens och landsbygdens naturupplevelser. Därför vill vi:

1. Bidra till **fler boendemöjligheter** genom utveckling eller skapande av till exempel hotell, stugbyar, campingplatser, husbilsplatser, båtservice med mera.
2. Förbättra **skyltningen av besöksmål**, öka tillgängligheten genom att informera på olika språk och förbättra marknadsföringen genom att stärka varumärkena Roslagen och Norrtälje kommun.
3. Verka för att Sverige ansöker till UNESCO om **världsarvsstatus för delar av yfterskärgården**. Det skulle inte bara skydda en viktig och unik naturmiljö, utan också stärka skärgården som besöksdestination, på den globala turistkartan.
4. Ge fler möjlighet att ta del av skärgårdens naturupplevelser genom en uppmärkt **kanot/kajakled** genom skärgården med möjlighet till övernattnig i stil med lederna i fjällen.
5. Erbjudna fler möjligheter för spontanidrott, till exempel genom att verka för flera **utegym** (exempelvis på Gräddö, i Södersvik, Rånäs, vid Länna skola och vid Riala skola).
6. Verka för att det anläggs **vindskydd och fasta eldplatser** (som på Färsna gård).
7. **Synliggöra natur- och kulturvärden** tillsammans med markägare och privata aktörer. Ett exempel är den publikationsserie för 22 av kommunens riksintressen för kulturminnesvård som har tagits fram. I ingen annan kommun i länet finns så många naturreservat som i Norrtälje kommun.
8. Hålla en hög standard på kommunens **utomhus- och friluftsbad** och göra baden tillgängliga för alla. Vidta åtgärder för renare badstränder genom att skjuta av eller skrämna bort kanadagäss.
9. Verka för **utökning av parkeringsplatserna vid de allmänna badplatserna**.
10. Utöka **biblioteksservicen**, men också skapa förståelse för att ett bibliotek är mer än bara böcker. Vi ser gärna fler "meröppna" bibliotek, men vi prioriterar bättre öppettider med närvarande personal. Vi tror också att den mobila biblioteksverksamheten (biblioteksbussen) är en väl fungerade verksamhet som kan utvecklas för att nå alla medborgare som inte bor nära ett bibliotek.
11. Utöka **samverkan mellan folkbiblioteken och skolbiblioteken**. Folkbibliotek och skolbibliotek är två biblioteksformer vars ansvarsområden till viss del överlappar varandra. Vi ser därför att det finns stora möjligheter till samverkan mellan dessa två biblioteksformer.
12. Verka för att det anläggs **rastplatser** kring attraktiva vägstråk.
13. Införa ett mer rättvist bidragssystem som utjämnar skillnaderna mellan Folkets Hus-föreningarna respektive lokalhållande idrottsföreningar och **bygdegårdar**.
14. Fortsätta kämpa för att Norrtälje kommun ska vara en trygg och säker kommun att cykla i. Vi vill verka för såväl ideella som kommunala lösningar för att **bygga gång- och cykelvägar** längs de mest trafikerade vägarna. Några av de sträckor vi anser att det behövs gång- och cykelvägar på är:
 - Mellan **Roslagsbro (Utlunda)** och Norrtälje
 - Mellan **Svanberga** och Norrtälje
 - Mellan **Frötuna skola** och **Björnö**
 - Mellan **Bergshamra** och Norrtälje
 - Mellan **Görla/Mellingeholm** och Norrtälje
 - Mellan **Rådmansö skola** och **Södersvik**
 - Mellan färjeläget i **Köpmanholm** och **Blidö IP**
 - Mellan **Lundbyvallen** och **Svensbodakorset** (Riala/Bergshamra)
 - Mellan **Skärsta** och **Sättra** (Hallstavik)
 - Mellan **Hallstavik** och **Herräng**

- Mellan **Rimbo** och **Rö**, från Rimbo upp mot **Edsbro** (gamla banvallarna)

Vi behöver även sammanhängande cykelväg nät i Norrtälje, Rimbo, Hallstavik, Bergshamra, Grisslehamn och Älmsta. På vissa sträckor (såsom mellan Asplundsvägen och Svensbodakorset i Bergshamra) behöver även belysning anläggas.

Gång- och cykelvägar inom en radie av minst fyra km runt alla skolor ska prioriteras, för att de barn som därför inte har rätt till skolskjuts ska kunna ta sig till och från skolan på ett säkert sätt. För att uppnå detta behöver det nuvarande gång- och cykelprogrammet revideras.

10.3 Civilsamhället, sjukvård, omsorg och skola

Civilsamhället spelar en viktig roll i skärgården och på landsbygden. Civilsamhällets roll i allmänhet och i skärgården och på landsbygden i synnerhet behöver dock stärkas och lyftas, för att dess fulla potential ska kunna användas. Ett starkare civilsamhälle stärker valfriheten även i skärgården. Därför vill vi:

1. Införa **flexibla personal- och avtalslösningar**, där privatpersoner utför exempelvis transport- och omsorgstjänster på uppdrag av det offentliga. Modellen för färdtjänsten på Ornö, "Ornömodellen", kan lyftas fram som ett bra exempel.
2. Utredda införandet av en **landsbygds- och skärgårdsnämnd**, som ska stimulera utvecklingen på landsbygden i sina närområden, vara remissinstans i de frågor som rör landsbygden i Norrtälje kommun och som ska **fördela ekonomiska medel till lokal utveckling** (såsom bidrag till **samlingslokalhållande** föreningar, lokal utvecklingspeng och anläggningsbidrag för gång- och cykelvägar på landsbygden).
3. Samordna och initiera nätverk och mötes- och utvecklingsarenor, internt och externt.
4. Verka för en att Region Stockholm inför en **läkarbåt**, likt läkarbåten från Djurö vårdcentral, där flera professioner samordnar sina besök. Att hälso- och sjukvården och omsorgen fungerar är en avgörande trygghetsfaktor för de som bor och verkar i skärgården, men också för de många fritidsboende och besökarna särskilt under sommaren.
5. Verka för en väl fungerande **ambulanshelikopterverksamhet** som utgår från Norrtälje sjukhus.
6. En bra skola är grunden för att barnfamiljer ska kunna bo och verka året runt i skärgården. Många skolor brottas med ett litet elevunderlag och föräldrar med att få ihop skoltransporterna och det egna arbetslivet. **Skolskjuts** eller rätt till ersättning för egenskjuts ska därför gälla för både skola och fritids.
7. Sätta ett tak för hur långa skolskjutsar får vara. Långa res- och väntetider ska om möjligt undvikas. Totala väntetiden under en skoldag bör inte överstiga 60 minuter och restiden per resa bör inte överstiga 60 minuter. Elever med lång resväg bör inte ha lång väntetid. För elever i årskurs F-3 bör restiden per resa inte överstiga 30 minuter.
8. Verka för fler **gång- och cykelvägar**. Gång- och cykelvägar inom en radie av tre kilometer runt alla skolor ska prioriteras.

10.4 Samhällsbyggnad och strandskydd

Vi värnar om strandskyddet. Det är ett viktigt inslag att värna i våra obebyggda skärgårdsområden för att säkerställa allmänhetens tillgång till natur, stränder och vatten samt strändernas växt- och djurliv. Obebyggda öar och stränder ska fortsatt vara obebyggda, men i dess nuvarande form får ibland tillämpningen av strandskyddet oönskade konsekvenser. Norrtälje kommun har också ett stort antal sjöar där strandskyddet i sin nuvarande form hämmar utvecklingen. Vi vill på ett hållbart sätt underlätta det sjönära byggandet i lågt exploaterade områden för att öka attraktiviteten. Därför vill vi:

1. Aktivt och strategiskt arbeta för att **lyfta fram, kommunicera och marknadsföra alla fördelar och möjligheter med att bo och verka i skärgården och på landsbygden** i Norrtälje kommun. Fler fritidsboende ska uppmuntras att bli permanentboende.
2. Ta fram en ny **översiktsplan** som tydligt verkar och underlättar för nybyggnation på landsbygden i framförallt kollektivtrafiknära lägen och lägen med god samhällsservice (skolor).
3. Se över och ändra **detaljplaner** med syfte att utöka byggrätter, samt ta fram nya **fördjupade översiktsplaner** för Rådmansö, Bergshamra och Grisslehamn. Planändringar underlättas av att det finns aktuella fördjupade översiktsplaner.
4. Uppmuntra tillkomsten av **småskaliga gemensamma VA-lösningar** på landsbygden. Idag ligger miljöproblemen främst hos gamla avlopp, inte nya enskilda avlopp. Dessa ska därför inte motarbetas. Fungerande vatten och avlopp är en grundläggande förutsättning för att skärgården ska utvecklas. För bygglovshandläggare är ofta VA-frågan avgörande för bifall eller avslag för byggande.
5. Verka för att **dispens att bygga ut** hanteras mera generöst. Det är viktigt att de lokala företagen har rimliga möjligheter att förnya och bygga ut sin verksamhet för att denna över huvud taget ska kunna leva vidare. Utan dessa skärgårds- och landsbygdsföretag undergrävs förutsättningarna för en livskraftig skärgård och landsbygd för alla. Strandskyddet får inte hindra de boende att utveckla sin närmiljö och underlätta för generationsskiften.
6. Inom "samlad bebyggelse" möjliggöra **lättnader i strandskyddet**. Strandskyddet hämmar en utveckling på öar med fastboende vad gäller bryggor, bostadsutveckling och tillkomst av verksamhetslokaler. Även vikten av att åkermark bevaras för att de gröna näringarna ska kunna öka produktion av livsmedel och biobaserad energi ska förmedlas i översiktsplanen som stöd i bygglovs- och detaljplaneärenden.
7. Utbyggnad av **vindkraft** ska koncentreras till redan exploaterade områden och platser med relativt låga värden för naturvård, kulturmiljö och friluftsliv. Vindkraftsparker får inte inkräkta på skyddade naturområden och särskild hänsyn ska tas till miljöerna i kust- och skärgårdslandskapet.
8. Ta fram ett **arkitekturprogram** för alla tätorter i kommunen, men också för landsbygden. Ett arkitekturprogram förtydligar kommunens ambitioner för en attraktiv och hållbar stadskärna att leva, bo och verka i. Det ger en grund för samsyn, gemensam målbild och därmed smidigare processer för stadsbyggandets olika aktörer i Norrtälje kommun. I arkitekturprogrammet definieras flera viktiga begrepp som till exempel arkitektonisk kvalitet, mänsklig skala och levande stad. Ett arkitekturprogram beskriver också hur arkitektonisk kvalitet ska styras i den kommunala planeringsprocessen.
9. Genomföra en inventering av **ödehusen** i kommunen och utifrån de goda exempel som finns från andra kommuner, kontakta fastighetsägare med information om hur uthyrning, användning eller försäljning av fastigheter kan ske. Ödehus är en outnyttjad resurs och riskerar som sådana också att leda till minskad trygghet i kommunen.

10.5 Infrastruktur och transporter

Kommunen råder inte över kollektivtrafiken i skärgården och på landsbygden, men kommunen ska aktivt verka för att stärka tillgängligheten till kollektivtrafik. Goda kollektiva transporter för både person- och godstransporter är avgörande förutsättningar för skärgårdens och landsbygdens fortsatta utveckling och tillväxt. Mer än hälften av kommunens befolkningsökning har hittills skett på landsbygden och det är viktigt att Trafikförvaltningen och Trafikverket följer samhällsutvecklingen och bedriver en aktiv planering för att möta behoven. Därför vill vi:

1. Verka för bättre **bussförbindelser** och högre **turtäthet**. Vi vill bidra med ett **landsbygdsperspektiv** till SL:s turlistor. Det ska vara möjligt att med kollektivtrafik ta sig till Norrtälje stad och vidare till Stockholm från alla kommundelar för helg- och kvällsbesök och sedan hem igen.
2. Verka för att **giltighetstiden för enkelbiljett höjs från 75 minuter till 120 minuter**.
3. Verka för ökad trafiksäkerhet för **oskyddade trafikanter** vid busshållplatser. I Norrtälje kommun finns stora brister för resenärer att kunna ta sig till hållplatser. Utmed i stort sett hela vägnätet saknas väggrenar och gång- och cykelytor samt även parkering för cykel. Liberalerna har länge drivit frågan om att Trafikverket måste möjliggöra för boende att kunna ta sig till närmsta hållplats eller till närmsta serviceort på ett trafiksäkert sätt. Liberalerna anser därför att Region Stockholm måste komplettera trafikollektivplanen vad gäller det statliga ansvaret och bidra till kommunens arbete att verka för fler gång- och cykelvägar på landsbygden.
4. Verka för bättre **kvällstrafik** under vardagar samt **natttrafik** under fredagar och lördagar till/från orterna och Norrtälje stad. Fler sena kvällsturer och natturer behövs bland annat på **busslinje 631** mot Rådmansö, **busslinje 638** mot Vätö, **busslinje 634** mot Blidö och **busslinje 641** mot Hallstavik.
5. Verka för att arbetet med att införa **anropsstyrd** trafik på vissa linjer och tider med lågt passagerarantal fortsätter. Det är samtidigt viktigt att anropsstyrd trafik innebär ett komplement till nuvarande busstrafik och att anropsstyrd trafik inte innebär en försämring av det nuvarande linjenätet.
6. Verka för att det införs fler **vinkområden** på landsbygdslinjer för att öka flexibiliteten med hållplatsavstånd i dessa områden.
7. Verka för att ändringar av turer som berör skolor föregås av ett ordentligt samråd med tid för förankring.
8. Verka för en **regelbunden sjötrafik året runt**. De små skärgårdsredarna är en strategisk tillgång för att säkerställa en tillförlitlig skärgårdstrafik både för de som bor och driver företag i skärgården och för fritidsboende och mer tillfälliga besökare. Om turisterna kommer ut, kan också vandrarnhem, krogar, caféer, gallerier m.m. ha öppet längre säsong.
9. Verka för att sjötrafiken erbjuder goda möjligheter till **skol- och arbetspendling** samt ge fler möjlighet att uträtta ärenden i serviceorter med rimliga tidsperspektiv.
10. **Behålla Norra båtlinjen**. Norra båtlinjen mellan Norrtälje hamn och Arholma blev en framgång och bör permanentas så länge företag som båtlinjen trafikerar är villiga att medfinansiera båtlinjen.
11. Delta aktivt i regionala projekt såsom "ö till ö" samt replipunktssatsningen. Den senare med syfte att förbättra tillgänglighet och rese- och varutransportmöjligheter för de boende i skärgården.
12. Verka för att förändringar i form av **ändrade tidtabeller och vilka bryggor som angörs** utgår ifrån de boendes villkor. Det är också av stor vikt att förändringar kommuniceras i god tid innan de genomförs. Trafikförvaltningen måste i god tid presentera en lösning för hur trafiken ska omdirigeras i det fall en brygga anses otjänlig. Bryggors status och skick samt Trafikförvaltningens krav för att angöra bryggor måste planeras långsiktigt och ha föregåtts av samråd med berörd huvudman för bryggan som måste ha möjlighet att inom en planerad tid och ofta i samverkan med andra aktörer få vidta nödvändiga åtgärder.

13. Verka för att bryggorna vid **Fejan, Bromskär** och **Duvnäs** (linje 24, 27, 28, 31) fortsätter att angöras. Om vissa bryggor inte kan angöras kan detta innebära stora negativa konsekvenser för såväl boende som näringsliv. Särskilt efterlyser Liberalerna en konsekvensbedömning kring indragning av bryggan på Fejan.
14. Verka för att **linje 30 Simpnäs-Arholma** och **linje 31 Räfteån-Tjockö-Fejan** fortsätter trafikeras. Liberalerna är emot förslaget att påbörja översyn av indragen trafik, särskilt om reseunderlaget baseras på 2020 där resandet kraftigt minskade i kollektivtrafiken på grund av pandemin. Enligt intentionerna i RUF ska kärnörar ha minst 5 välanpassade turer per dag som basutbud vilket inte skulle uppfyllas om turer dras in. För skolelever boendes på Lidö måste fler av turerna på linje 31 möjliggöras som anropsstyrd från Lidö.
15. Verka för att **linje 40 (Nord-sydlinjen)** trafikeras Räfteån eller Norrtälje stad. Norrtälje stad är ett populärt resmål under sommartid och en angöring eller koppling till staden skulle tillföra attraktionskraft till linjen. Norra båtlinjen utgår redan från staden och ytterligare en möjlighet är att dessa linjer passar på varandra för byte i Räfteån och att detta kommuniceras tydligt i marknadsföring och tidtabeller.
16. Verka för fler **el-laddstolpar**. Åtgärder vid kollektivtrafiknoder såsom pendlarparkeringsplatser och replipunkter ska särskilt beaktas.
17. Erkänna bilens roll i kollektivtrafiken på landsbygden genom att erbjuda goda parkeringsmöjligheter i tätorterna och på **pendlarparkeringar**. Säkerhet och upplevd trygghet på befintliga pendlingsparkeringsplatser behöver också öka.
18. Verka för **bättre belysning och trafiksäkerhet**, till exempel vid Rösa, Penningby, Nysättra och Mora vägskäl.
19. Verka för **upprustning av vägnätet** i kommunen, inte minst väg 276.
20. Verka för att utveckla båtfaciliteterna med **sjötankningsställen**, till exempel vid Bromskär.
21. Verka för anläggning av en **småbåtshamn** vid Skeboåns utlopp i Hallstavik.
22. Verka för anläggning av fler **båtramper**, till exempel i Bergshamra.
23. Verka för att inrätta en ny busslinje mellan **Norrtälje – Bergshamra – Brottby**. Bergshamra är ett attraktivt område att bosätta i och inflyttningen har varit stark det senaste decenniet. Bergshamra ligger geografiskt bra till för att arbeta i Stockholmsområdet, men det saknas idag förbindelser med kollektivtrafik som förhindrar Bergshamra från att utvecklas. En ny linje mellan Bergshamra och Brottby har potential att förkorta restiden till Stockholm med 30 minuter.
24. Verka för att **busslinje 631** utvecklas och kompletteras med nya kollektivtrafiklösningar på Rådmanölandet. Den nuvarande lösningen för Rådmanö med ringlinje ger upphov till långa restider och låg konkurrenskraft gentemot bilen. För att skapa en mer konkurrenskraftig kollektivtrafiklösning behöver Rådmanö trafikeras av dubbelriktade linjer via Gräddö respektive via E18 mot Kapellskär. På Rådmanös inland bör anropsstyrd trafik studeras som ett komplement till dessa dubbelriktade linjer. Busslinjen behöver också utökas med fler sena kvällsturer och natturer.
25. Verka för utökat antalet turer med **busslinje 637** och att tidtabellen anpassas så att elever på Norrsundsskolan och Grisslehamns skola bättre kan ta sig till och från skolan.
26. Verka för att **busslinje 639** utvecklas till stomlinje och erbjuder tillräckligt turutbud med bussar av god standard som lämpar sig för långväga busspendling med möjlighet att arbeta ombord. Busslinjen är väsentlig för kollektivtrafikförsörjningen av stråket Hallstavik – Edsbro – Rimbo – Stockholm.
27. Verka för att **busslinje 661** mellan Vallentuna-Kårsta förlängs till Närtuna, så att boende i Närtuna och övriga delar av kommunen lätt kan nå Roslagsbanan.

10.6 Miljö och naturvård

1. Utöka återvinningscentralernas verksamhet så att återanvändning och återvinning stimuleras i högre grad och förbättra möjligheterna till insamling av **grovavfall**, inte minst i skärgården.
2. Utveckla servicen av **tömningsstationer** för båtoaletter för att begränsa driftstopp och satsa på användarvänliga system som visar när en station behöver tömmas eller är ur funktion. Vi vill också verka för fler tömningsstationer och att det ska vara möjligt att lämna sopor vid tömningsstationerna. Det ska vara lätt att göra rätt som fritidsbåtsägare.
3. Fler hämtstationer för sopor i skärgården får inte innebära att sophämtningen på öarna avvecklas.
4. Skydda de bästa **åkermarkerna** från exploatering och anta en **jordbruksmarkstrategi**, såsom man gjort i Österåkers kommun.
5. Upprätthålla jakt efter **mink** samt verka för att Länsstyrelsen övervakar stammens utveckling och utbredning. Mink kan orsaka stora skador på fiske och fågelliv och får jagas året runt.
6. Verka för licensjakt på **säl**, då de orsakar stora skador och är påtagligt starka konkurrenter till det lokala kustnära fisket. Fortsatt skydd för gråsälarna ska dock råda i områden avsatta som sälskyddsområden. Gråsäl är skyddad i EU:s art- och habitatdirektiv och jagas endast som skyddsjakt.
7. Verka för utökad skyddsjakt på **skarv**.
8. Stimulera jakt av **vildsvin**, till exempel genom att servera vildsvinskött på de offentliga måltiderna inom skolan och äldreomsorgen.
9. Utbilda våra högstadielärover om Östersjöns utmaningar i projektsamverkan med Norrtälje Naturcentrum, Erkenlaboratoriet och Utvecklingscentrum för Vatten med stöd från Sparbanksstiftelsen och Flygfyren.

11. Miljö- och klimat

Norrtälje kommun ska vara en klimatneutral och fossilfri kommun där det är möjligt att leva och bo med en hållbar livsstil. För det behövs ett hållbart byggande, grönt tänk i samhällsplaneringen, fler cykelvägar, bättre kollektivtrafik och en god infrastruktur för elbilar och bränslecells-bilar. Liberalernas miljö- och klimatpolitik utgår från att ett samhälle som främjar kunskap och nytänkande har bäst möjlighet att ta sig an miljöutmaningarna. Därför vill vi:

1. Öka kommunens **egen produktion av hållbar el**, till exempel genom fler **solfångare** och **solceller** på lämpliga tak i det kommunala fastighetsbeståndet.
2. Utöka det lokala **omhändertagandet av dagvatten** för att motverka översvämningar på ett sätt som bidrar till en mer positiv stadsbild, med Köpenhamn som förebild.
3. Skydda de bästa **åkermarkerna** från exploatering och anta en **jordbruksmarkstrategi**, såsom man gjort i Österåkers kommun.
4. Ta tag i **nedskräpningen**. Gator, torg och parker ska regelbundet städas och kommunen behöver bli bättre på att samla in skräp på platser som exempelvis Södra Bergen. Vi vill också minska nedskräpningen genom att göra det lätt att göra rätt. För det behövs fler papperskorgar och fler återvinningsmoduler. Fulla papperskorgar ska tömmas inom 24 timmar.
7. Utöka återvinningscentralernas verksamhet och öppettider så att återanvändning och återvinning stimuleras i högre grad. Möjligheterna till hämtning av **grovavfall** behöver också förbättras, inte minst i skärgården.
8. Utveckla servicen av **tömningsstationer** för båttoaletter för att begränsa driftstopp och satsa på användarvänliga system som visar när en station behöver tömmas eller är ur funktion. Vi vill också verka för fler tömningsstationer och att det ska vara möjligt att lämna sopor vid tömningsstationerna. Det ska vara lätt att göra rätt som båtsägare.
9. Ställa **tydliga miljö-, klimat- och djurskydds krav** och premiera långsiktigt hållbara produkter i kommunens upphandlingar. Till exempel ska skolskjutsar, färdtjänst, tjänsteresor och varutransporter upphandlas med tydliga klimatkrav.
10. **Minska matsvinnet** genom att öka andelen tillagningskök i skolor och inom äldreomsorgen.
11. Skapa bättre förutsättningar för öka produktionen av mat som är **närodlat** eller **närproducerad**.
12. Fortlöpande arbeta med **energieffektivisering** av kommunala fastigheter och byta ut oljepannor mot effektivare och mer miljövänliga alternativ.
13. Öka möjligheten att **resa kollektivt** till exempel genom att bygga fler infartsparkeringar och genom att de utöka befintliga **pendlarparkeringar**, så att de täcker behovet.
14. Verka för **anropsstyrd trafik** som ett komplement till befintlig kollektivtrafik.
15. Öka möjligheten att använda elbil genom **fler laddstolpar** på fler ställen.
16. Stimulera etablering av **vätgasmackar** för bränslecells-bilar.
17. Öka möjligheterna att gå och cykla både i tätorterna och på landsbygden, särskilt i närheten av skolor, idrottsplatser/bad och större busshållplatser. För att uppnå detta behöver det nuvarande gång- och cykelprogrammet revideras.
18. **Kommunen ska i skötseln av sin egen mark stärka skyddet av värdefull natur** genom fortsatt hävd av värdefulla slätterängar och betesmarker, men också genom att värna om **ekosystemtjänster** i tätorterna. Det kan till exempel handla om att klippa gräs i vägkanterna när örter att hunnit slå ut och sätta frö, skapa ängar i stadsmiljö och i skötseln inom våra naturområden samarbeta med olika lokala föreningar. Vi vill också fortsätta stärka naturreservatet **Färsna gård** som ett besöksmål och Science Center.
19. **Minska utsläppen av näringsämnen** till sjöar, vattendrag och Östersjöns vikar genom utökad reningsverkskapacitet, bra enskilda avloppsanläggningar och småskaliga VA-lösningar. Vi vill fortsätta satsa på VA-rådgivning på Campus Roslagen. Norrtälje kommun bör även förbättra omhändertagandet av mikroplaster.

20. **Minska spridningen av farliga ämnen.** Förskolor, skolor och miljöer där barn vistas ska särskilt uppmärksammas. Vi vill ta arbetet med giffria förskolor vidare till att även omfatta grundskolor, gymnasier, idrottsanläggningar och övriga offentliga byggnader. Kommunens tillsyn på kemikalieområdet ska prioriteras.
21. Stimulera **innovativt och hållbart bostadsbyggande** i enlighet med Boverkets rekommendationer.
22. Utbilda våra högstadieelever om Östersjöns utmaningar i projektsamverkan med Norrtälje Naturcentrum, Erkenlaboratoriet och Utvecklingscentrum för Vatten med stöd från Sparbanksstiftelsen och Flygfyren.
23. Verka för **3-30-300-regeln** tillämpas som norm i stadsplanering. Regeln innebär att alla ska kunna se minst **3** träd från sitt hem, sin skola och sin arbetsplats. **30** avser hur stor krontäckningsgrad ett stads kvarter minst bör ha. Måttet krontäckningsgrad talar om hur stor del av en yta som skuggas av trädkronor. Måttet har visat sig vara ett användbart redskap för att räkna ut värdet av de ekosystemtjänster som träd bidrar med. **300** avser det längsta avstånd invånarna bör ha till ett grönområde.